

М. І. Зимомря, І. М. Зимомря
М. І. Зумотґја, І. М. Зумотґја

М. І. Талапканич, М. М. Паук
М. І. Тафаркануєз, М. М. Рафук

Животворна змагальність освіти

Żywotwórczy
postęp oświaty

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ІНСТИТУТ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ,
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ
ЗАКАРПАТСЬКЕ ПЕДАГОГІЧНЕ ТОВАРИСТВО УКРАЇНИ

М. І. Зимомря
І. М. Зимомря

М. І. Талапканич
М. М. Паук

Животворна змагальність освіти

Життєвий шлях,
науково-педагогічна діяльність
Ярослава Грицьковяна

Ужгород – 2000

ББК 84. 4 УКР 6-4
3 62

М. І. Зимомя, М. І. Талапканич, І. М. Зимомя, М. М. Паук

Животворна змагальність освіти

**Життєвий шлях, науково-педагогічна діяльність
Ярослава Гришковяна – Ужгород, 2000. – 128 с.**

У книжці порушуються актуальні питання українського шкільництва в інонаціональному середовищі крізь призму висвітлення конкретних прикладів самобутнього монолітопису життєвого шляху, науково-педагогічної та суспільно-громадської діяльності доктора філологічних наук Я. Гришковяна, відомого освітянина, літературознавця, бібліографа, вченого-педагога та громадського діяча в українських осередках в Польщі. До нарису подається докладна бібліографія друкованих наукових, публіцистично-художніх праць, що охоплює значний доробок вченого-педагога упродовж 1956–1999 рр. Видання стане корисним для наукових працівників, аспірантів, вчителів, студентів, власне, широкого кола читачів і, зокрема, тих, хто цікавиться розвитком педагогічної думки в Україні і Польщі.

Друкується за постановою Закарпатського педагогічного Товариства України

Редактори: В. В. Росул, кандидат педагогічних наук
І. В. Хланта, кандидат філологічних наук

Редактор польського тексту та комп'ютерний набір: К. Журих

Рецензенти: В. В. Гомоннай, доктор педагогічних наук, професор,
Заслужений вчитель України
М. І. Лесів, доктор філологічних наук, професор

Художнє оформлення: А. Ковач

© М. І. Зимомя, М. І. Талапканич, І. М. Зимомя, М. М. Паук

ISBN 5-7757-0795-8

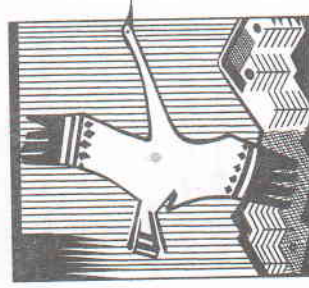
© Видавництво Карпати, 2000

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ІНСТИТУТ МЕТОДИКИ НАУЧАННЯ І
ВУСХОВАННЯ, ДОСКОНАЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НАУЧУЧІСЬКІ
ЗАКАРПАТСЬКЕ ПЕДАГОГІЧНЕ ТОВАРИСТВО УКРАЇНИ

М. І. Зумомія М. І. Тапакануш
І. М. Зумомія М. М. Паук

Żywotwórczy postęp oświaty

Droga życiowa,
naukowo-pedagogiczna działalność
Jarosława Gryckowiana

Užhorod – 2000

Жытотворчы постеп ашвіаты

Дрога жыціова, наикова-педогогична діялалнось
Ярослава Нрыскавіана

Зарыс Мукоты Зымоміі, Мухайла Тапаркануца,
Івана Зымоміі, Маріаны Паіук

Recenzenci

prof. dr Wasyl Homonnaj, prof. dr Michał Lesiów

Redaktorzy

Wasyl Rosul, Iwan Chłanta

Redaktor tekstu polskiego i opracowanie komputerowe

Katarzyna Zurych,

Ваіцка Вузша
Szkola Humanistyczna
w Koszalinie

Projekt okładki

Anton Kowacz

© M. I. Zymomija, M. I. Тапаркануц, I. M. Зымоміі, M. M. Паіук

ISBN 5-7757-0795-8

© Wydawnictwo Karpaty, 2000
Użhorod, Ukraina

Зміст

Квіты над ганком	7
Підгірська коліска	9
Прагнення до істінні	18
Просвітніх вогнів дивосвіт	27
Бібліографічний покажчик праць Ярослава Грицковяна	58
Окремі видання	59
Упорядковані га редаговані видання	60
Публікації наиково-дослідницьких праць	61
Рецензії	78
Художні твори	79
Виступи на міжнародних	
наукових конгресах і сесіях	82
Література про життя і творчість	85
Покажчик періодичних видань	88
Список ілюстрацій	89
Іменний покажчик	112
Жытотворчы постеп ашвіаты	
Дрога жыціова, наиково-педогогична діялалнось	
Ярослава Нрыскавіана	124

Квіти над ганком

Я не бажав би нічого більше, як тільки тих,
хто корегував би йлопшував, бо ж,
таким чином, підносяться мистецтва і науки і так
зростатимуть вічно.

Михайло Лучкай

Хто знає, може, кожна людина, сягнувши літнього віку,
щоразу наvertsється у споминах про ті околиці, де судилося
побачити свігло білого світу. Де ж вони тепер, оці села й гори,
що ніби оком небесного світила, огорнуті теплом домашнього
вогнища?

Гаю, мій гаю, вони авжеж далеко, хоч і не розчинилися
в уяві, не втопилися у весняних, ромом-медовицею напоєних,
росах. Часом вийде з кабінету, на балкон третього поверху,
простягне правицю – там села Березка, Воля Магяшова, Берез-
ниця, Жерниця... – його великий світ. І напливуть немов би
ненароком рядки, що містяться у вірші Богдана Лепкого,
в „Заспіві“¹:

Колисав мою колиску
Звук підгірської трембіги,
Що від неї зорі меркнуть
І росою плачуть квіти...

¹ Б. Лепкий. Заспів // Дружно вперед. – Пряшів, 1967, – № 1. – С. 22.

О Господи! Чому сліпі сльозинки бувають срібними? Так, мимоволі скотяться з очей і віднайдуть собі схованку на таких же срібних скронях.

Колисав мою колиску
Голос недалеких дзвонів,
І веселий спів весільний,
І сумний плач похоронів.

Малинові дзвони несуть „веселе й сумне” понад Березницею, а далі – хребтами Берця та Ястрабного аж до Білого Верху, аби впасти відлунням у глибінь стрімкої річки Березничанки, що має дивну загаданку: ранньою весною і пізньою осінньою порою схресяє громом, набирає води, жовтими валами відгороджує навколишні села – Березницю і Жерницю, Волю Матяшову і Жердинку, Мичків і Березку. А з іншого боку, побіля Березниці Нижньої, їй назустріч величаво горнеться ошатний Сян...

Отак Ярослав Грицьковян, примруживши очі, серцем чує: відстане від Кошаліна, де мешкає від 1960 року, до його Підкарпаття постає короткою, як блиск громовиці на П'ятидесятницю.

Святі то спомини. Бабуся поряється біля печі, звідки голубом вилітає п'янкий запах хліба. Мати старанно підмітає кімнати, застелює ліжка. Батько переглядає „Сільського Господаря”, вичитує новинки, а діти час від часу зазирають у батькову газету. Син-первісток сидить на ясеневому бамбетелі, широкій лаві, по праву руку від батька; кризь велике вікно добре видно муровану

стодолу – то була гордість батька. Від часу, коли в 1932 році дідусь по матері Юрко Біланич (1883), повернувши з Америки, придбав фільварок, батько тільки й жив нею, виправляв, перебудовував, заклав кінний привід, механічний млинок і молотарку. Поблизу виростив сад.

Перед стодолою, ніби у пригорщах дідових рук, затінений високими липами, стояв міцний будинок покритий гонтами з двома димарями. Від ранньої весни до пізньої осені ганок хати вітав подорожніх голівками руж, квіти звисали над прострим ганком, творячи своєрідний візерунок для всієї садиби Грицьковянів. Батьків образ, коли наснитися, завжди додає сили-насаги. Бо – неминуцій у світлій пам'яті та синівському пошануванні... А перед камінними стінами господарського будинку, що стояв у віддалі невеликим простором, полюбляв чекати на скотину – коров, коней та кільканадцять овець. Одне слово – газда. Господар обійстя стоїть і замріяно вдивляється у надвечір'я.

Підгірська колиска

Ярослав Грицьковян народився 24 квітня 1931 року на Підгір'ї в селі Воля Матяшова. Подейкують, що того погожого дня Михайло Грицьковян (1905–1982) ділився radoщами з усією округою: його суджена Катерина Біланич (1912) принесла на світ первістка. Дебелому селянинові з натрудженими долонями

немовля видавалося Орієм, який щороку, за переказами, 23 квітня від дохристиянських часів одчиняє двері неба – на дощ і зелену пашу.

Добродій Михайло тішився: село збагатіло на ангела, а його рід не матиме переводу. Грицьковяни з давніх давен тут, у Березці, хоч предки примандрували сюди з недалекої Лобізви. Колись у цій долині мешкав зрутинізований волоський „князь” Грицько, що управляв осадою, скликав віча, на яких вирішувалися громадські справи, збирав податки. В 1541 році Петро Кміга, великий землевласник дав згоду на заснування села Рівня. Засновником села був князь з Лобізви Грицько. Нащадків тих князів знаємо небагато, але прізвище Грицьковян було вже в ХУ столітті популярне. А й такі поселення, як Терпичів (1376), Гічва (1400), від сивої давнини були заселені українським людом. Ним заселювалася і Берізка, мінялися лиш власники – Балі, Фредри, Журовські, Адамські. Останнім можна б вважати пана Станіслава Мацодзінського, якого віднайшла загибель у липні 1944-го року. Володарі були різні, а Березка і його присілок Воля Матіяшова вколисували принаду таких хліборобів, як Грицьковяни, Куземчаки, Душкевичі, як Біланичі, Возняки, Смоляки, Панчаки, Войники...

Про Волю Матіяшова, присілок Березки, маємо записку з 1567 року. Якийсь родич Матіяшів-Балів став власником тих земель і заснував село на волоському праві з 24-літньою „волею” для поселенців. Село найменовано Волею Матія-

шовою². Воля! Як не було тієї волі в уярмленого вола, то повставала вона у назвах. Звідси – Ванькова Воля, Васькова Воля, Стефкова Воля, Грицькова Воля, Яцькова Воля. Одне слово, те поняття – близьке духом, пахтить рідним.

Інший присілок Березки – то Березниця Нижня. Її власником був ймовірно хтось з Березниці Вишньої. Від нього, отже, й назва оселі. Село Березниця Нижня було скупим на людей. Від 1580 до 1890 років його чисельність не перевищувала 200 мешканців, якщо вести облік від покоління до покоління відповідної епохи. На жаль, нині села вже нема – 2 жовтня 1945 року воно втопилося у чорних загравах вогню. Згарища – сліди сумнозвісної паціфікації – де-не-де ще й сьогодні проступають крізь терен, що невідлучно тулиться до руїн мурованих хат. Ой, скільки могли б розповісти стіни каплиці, вибудованої на власний кошт 1916 року Гаврилом Завільським? „Царю небесний, утішителю Душе істини, що всюди еси і все наповняєш, скарбе дібр і життя подагелю, прийди і вселися в нас, і очисти нас від усякої скверни, і порятуй, благий, душі наші...” Пекельний вогонь надійшов на людей і здригнулися вони від болло. Що оповісти синові? Хіба не міститься відповідь поміж рядками Богдана Лепкого, улюбленого у родинному колі вченого:

Колисав мою коліску
Крик неволеного люду,

² Висловлюємо щиро подяку д-ру Ярославів Грицьковяну за надану можливість ознайомитись з рукописними спогадами про родинне село Воля Матіяшова.

І – так в серце вколисався,
Що до смерті не забуду.

...Ярослав виділявся з-поміж дітей тим, що вмів „рахувати зорі“; коли спалахнуло сяйво, то переконливо вигукував: „Ще одна нечисть зникла!“ І дітлахи брали слова „на віру“, бо бабуся Ольга (з роду Ковиків) завжди „давала внукові правду“, тобто погоджувалася й рівно ділила між чужими й своїми дітьми запашні ласощі, обмежені маком. Йому вкарбувались в пам'ять батькові висловлювання про мужність „лісових братів“, які сходилися під знаком болю та біди у крив'яках, влаштованих батьком під кам'яним склепінням просторого будинку, на горіщі та стодолі. Серед них був і їхній свояк Славко („Борис“), найстарший син бабусиної сестри Єви Середохи. Не раз і не два навідувалися на обійстя Грицьковян ті, хто став на прою смерті, аби оборонити скривджених українців. Найчастіше бував у хагі курінний лікар Євген Лужецький („Шувар“), який свого часу студіював у Львові ветеринарну науку разом зі Славковим братом, Мироном Середохою. З його скупих оповідок про життя-буття воїнів Української Повстанської Армії вимальовувалися цільні образи відважних і чистих сумлінням: вони не торгували свободою, а віддавали за неї молоді серця. Останні ніколи вже не постаріють, бо залишилися навечно живими стовпами на землях Батьківщини й віддалених держав – Росії, Польщі, Німеччини, Чехії, Словаччини, Румунії, а далі, о Господи, – від Аргентини до Австралії... Хіба цей факт нав'яв Богдану Лепкому знаменні рядки:

Вивели їх обох за дворець,
У поле – батька і сина.

Батько – зневолений горем старець,
Син – осььмилітня дитина.

Звісна річ, про них – Василя Іваца Мізерного („Рен“), Степана Стебельського („Хрін“), Романа Козеринського („Бір“), провідника Івана Мандрика („Летун“), Марію Кіткішко („Степову“) – ще складуть книжки-літописи, якими пишатимуться нові й нові покоління. Либонь, вже не забуде Ярослав Грицьковян, коли обласний провідник „Летун“ грав з ним у шахи, вчив історії України; коли курінний лікар „Шувар“ приніс йому, підліткові, підручник „Латинська граматика“ Івана Любомировича. А пісні з уст „Шувара“? Вони вилітали блискіткою й горнулися – так, слово до слова – у величаві вислови: „Не плач, народе“, „Вставай, народе“, „Не пора, не пора“, „Вже вечір вечоріє, повстанське серце б'є“... Щоправда, популярність цих пісень не дивує, бо у селах від 1939 року були хати-читальні, інші просвітянські осередки, де збиралися молоді й старі, аби виспівати тугу й коротку, як літня нічка, радісну мелодію. Буває, хто з тих людей нині суцїй, то неодмінно згадає вчителя з Волі Матіяшової Миколу Фриза, який напрочуд заповпадиво та вміло вів драматичний гурток на селі. Зі сцени говорили до людей персонажі з відомих творів „Ой, не ходи, Грицю, та на вечерницю“, „Баба-чарівниця“, „Ой, три шляхи широкі“, „Поки сонце зійде, роса очі вієть“, „Невольник“, „Украдене щастя“ та ін. А мовиться про сіль-

ських акторів – Ганну Сербін, Катерину Мадей, Катерину Біланич, Пилипа Біланича, Василя Біланича, Миколу Смоляка, Василя Кравціва, Івана Поповича... Вони грали, танцювали, співали. Пісні, видавалося, самі просяються з уст в уста, аби гуртувалися люди в один гуз. Ні, не випадково в Закарпатській Україні набув поширення примітний звичай: староста зв'язує рушником усіх родичів разом з молодими; тримаючи в купі праві руки, староста промовляє: „Той ся гуз в'яже ні на рік, ні на два, но на цілий вік...” Отже, пісні „Взяв би я бандуру”, „Ой, Морозе, Морозенку”, „Гей, видно село”, „Іхав козак на війночку” та ін. створювали атмосферу блаженного відпочинку, коли за студеної зимової пори збиралися хлопці і дівчата на вечорниці. Точилися куделі й кросна, ткалися полотна, а на досвітках – хто знає? Полишалися „гарні дівчата, як засватані...” Подібні вечорниці-досвітки нерідко мали місце на фільварку, в хаті Грицковянів (тут у виділеному приміщенні була читальня), бо бабуся Ольга любила молодь, мала добре серце і радо відкривала двері, за якими наливалися щастям і веселли серця.

Та чи ненайбільше втіхи мав Ярослав Грицковян від перебування в школі. Спочатку в польській в Березці, потім, після війни, громада орендувала світлицю в хаті Пилипа Кравціва з Волі Магяшової, де відбувалися уроки вихідця з Галичини Миколи Фриза. Бувший дякон навчав дітей читати й писати, а ще – історії, географії, вести рахунки. Згодом знов до

школи в Березці. Тут прийшли і заорювали українську ниву вчителі Тит Габлинський, Іван Гамуляк, Юліан Бішко, Петро Пашуля. Ось – шкільне свідцтво Ярослава Грицковяна за шкільний рік 1941/42, де на двох мовах – українською і німецькою – міститься свідчення про предмети та результативну якість їхнього вивчення учнем п'ятого класу. Очевидно, управитель „Трикласової української публічної народної школи” в Березці п. Петро Пашуля мав однозначну втіху, коли 30 червня 1942 року виводив чітко-чітко: „Поведення – дуже добре; релігія – дуже добре; українська мова – дуже добре; німецька мова – добре; українське народознавство – добре; природа – дуже добре; рахунки і геометрія – добре; рисунки – дуже добре; практичні заняття – дуже добре; спів – дуже добре; руханка – дуже добре”. Прецінь, з такими оцінками можна б стати духівником! І так за всі роки навчання.

Осібню він вдячний за науку вчителеві з Волі Магяшової Миколі Фризові, який був залоблений в українське письменство. В школі і поза школою він передавав з рук в руки твори Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, Марка Вовчка, Івана Франка, Андрія Чайковського, Богдана Лепкого; не могли нагнитися тим, що повість „Син України” так зримо нагадує долі Робінзона Крузо, а оповідання Марка Вовчка – згорьовані будні героїв з повісті „Хатинка дядька Тома” Гарріет Бічер-Стоу... Одне слово, тут добічники не розпочинали свій день життя „ліснею про Сталіна”; малі діти мали завдяки батькам

у школі українській – неминущі символи, себто обереги етнічної пам'яті, символи конкретного культурно-історичного змісту, що містили мамчині коліскові, бабусині смішинки про „вареники з сиром у маслі”, й історичні про „калину у лузі” та „стрільця, що їхав на войноньку”, її мудрі приповідки („Рідна земляця – мати, її бити не можна”), народні прикмети тощо. Саме той зміст відзеркалює сенс народного світосприймання, його згусток, що відображає мислення українського народу, його спостереження за історичними подіями, явищами природи, рослинним і тваринним світом, нормою поведінки біля святині та в буденний день. Інакше кажучи, власне, з народної мудрості:

Своя хата – своя правда,
своя стріха – своя втіха.

Велика печать драми, коли всього цього народ не має в досталь... Хіба не про це говорив школярам др. Никифор Гіряк, коли навідувався до Березки як шкільний інспектор? А за вікном – вогненне коло війни, де згорають передусім молоді сили кожного народу. Проте українське шкільництво – під проводом Українського освітнього товариства та Українських допомогових комітетів – в Сяницькому повіті продовжувало жити. Так, приміром, у Сяноці й Балигороді засновано українські семикласові публічні (горожанські) школи з бурсою; у Сяноці розпочала функціонувати Торговельна школа (аналогічно в Ужгороді й Мукачеві, а згодом – у Братиславі діяла Торговельна академія, у стінах якої вихованцям

прищеплювали почуття високої національної свідомості, що стверджується у працях Августина Штефана, Августина Волошина, Василя Пачовського та багатьох ін.), а в Криничі – українська вчительська семінарія.

Осібну сторінку вписали в літопис українського шкільництва українські гімназії в Перемишлі, Ярославі й Губешові. До цього числа українських освітніх осередків слід додати українські бурси в Горлицях та Дуклі. Часом, щоправда, в окремих школах працював тільки один вчитель, як, скажімо, у селах Воля Матіяшова, Березниця Вижня й Нижня. Однак, як засвідчували „звідомлення” референта Сяницького повіту, катехита о. Степана Венгриновича, сітка українських шкіл охоплювала значну частину етнічно українських сіл. Примітно, що до цих шкіл нерідко приходили „на грамоту” й батьки дітей. Таким був час для краю високих Бескидів, вічнозелених пралісів, де, за словами одного з шанувальників і дописувачів журналу „Народ” – „тихо і глухо, як у могилі”, де „нависла тьма кромішна” і не знати, чи засвітить там ще колись світло науки³.

³ Висловлюємо ширю подяку Христині Ільтьо та Івану Ільтьо за спомини про Торговельну академію в Мукачеві, а згодом – у Братиславі.

³ І. Чертик. Професор і видавець з Лемківщини // Дзвін. – Львів, 1977. – № 5-6. – 151.

Прагнення до істини

Коли 1939 року повернулася серпнева пора, Михайла Грицьковяна мобілізували до польської армії. Військову службу відбував він у княжому граді Перемишлі. Восьмирічному синові Ярославу довелося явити самостійність „у прагненнях до істини”: і на господарстві, і на шкільній лаві. Остання належала йому від шести літ. У такому віці, від 1937 року долав щоденно, по-дорослому, кілька кілометрів. Семирічну освіту завершив у Балигороді, здобувши похвальне свідоцтво 3 липня 1943 року. Разом з ним вертали у Підкарпатські села десятки таких, як він, юнаків, несли до них сплетені вінки української історії, пагіротичні куплети з літератури і любов до рідного краю – ширю й глибоку. Чимало з них віддало своє молоде життя Україні.

У хвилях завірюхи, якою завжди й повсюди постає війна, зрлість приходять до дітей швидше, а ніж за мирної доби. З виру подій Ярослав одразу виділяє 13 квітня 1945 року, коли йому судилося копати могилу для Михайла Біланича, свояка по лінії матері... А невдовзі, весною і літом 1946 року, прийшли депортаційні переселення українців з теренів Польщі. У квітні та травні 1947 року була реалізована акція „Вісла”. За діявольським сценарієм, упродовж короткого часу, насильно покарано всю українську меншину, забрано доми й землю, церкви і школи та вивезено і розкинено по Помор’ї. Під тяга-

рем цієї дивовижної покари впала, за оцінкою багатьох вчених, як отара овець, людська маса в кількості, як мінімум, мільйон триста тисяч чоловік”⁴.

28 квітня 1947 року сонце зійшло над Березкою і Волею Магіяшовою, за переказами очевидців, винятково спозаранку; небо було кришталевопрозоре і скільки оком – жодної хмаринки. Ніщо не вшувало біди. Березка, а згодом Воля Магіяшова упродовж кількох годин залишилися без людей. Під пильним оком жовнів рідина Грицьковянів покинула своє обійстя. Все майно назавжди змарнувалося для його господаря Михайла Грицьковяна.

Що взяв він у пригорщі душі?

Став на порозі й окинув оком добротні будівлі, господарський реманент, сад, засаджений власними руками, збіжжя, ясеневий стіл зі світлиці, на який дивилися святі з давніх ікон. На одну фірчину поклав, здавалося, все життя і рушив десь туди, до незвіданого краю.

А Михайловому синові видавалася найбільшою втратою купа книжок. Той, хто себе без них не уявляє, невзабарі їх матиме, хоч первісної вартості втраченого ніколи не верне. Тому й не дивно, що Ярослав у червні 1948 року вже успішно склав іспити до педагогічного ліцею в Битові. По його відмін-

⁴ Див.: М. Камінський. Через трагедію до порозуміння // Дзвін. – 1997. – № 5-6. – С. 89. М. Зимомря, Р. Дрозд. Долі народу, як свічки перед іконами або Слово про акцію „Вісла” // Карпатський край. – Ужгород, 1995. – № 6-10. – С. 3-4.

ному закінченню в 1952 році працює вчителем у Заверці, що у воєвідстві Каговиці. Воднораз поступив на відділення русистики вищої педагогічної школи в Кракові, а за два роки перейшов на відділення славістики в Ягеллонському університеті. Звісна річ, Краків та Ягеллонський університет, без перебільшення, невіддільні від польської україністики.

Українська молодь, якій пощастило навчатися у 50–60-х роках у Гданську, Шеціні, Кракові, Варшаві, гуртувалася навколо давньої, як світ, ідеї – плекати любов до рідного народу, у дослідженого можновладцями з усіх сторін. У тому гурті чільне місце мають Михайло Козак, Василь Бабій, Анатолій Марушечко (Гданськ), Мирослав Трухан, Степан Заброварний, Осип Дорох (Шецін), Ярослав Грицковян, Василь Мацко, Орест Захарко, Лілія Любинецька, Володимир Хмиляк (Краків). Мало хто знає про те, що Ярослав Грицковян був застрільником ініціативи і засновником в Кракові „Гуртка молодих українців” ще до загальноукраїнського з’їзду в 1956 році у Варшаві. Згодом, до кінця своїх студій очолював краківську громаду, згуртовану в Українському Суспільно-Культурному Товаристві – організовував у Кракові й поза його межами маланки, зібрання студентів, мандрівки в Бескиди, екскурсії, які в той чи інший спосіб в’язалися з українськими місцями в Польщі. На адресу Ярослава Грицковяна надходила значна кореспонденція, листи від студентів з таких університетських міст, як Варшава, Лодзь, Гданськ, Шецін. До речі, 5 травня 1957 року відбувся у

Шеціні з’їзд студентів українського походження, що прийняв спеціальну ухвалу – „Заклик до молоді”. Все це сприяло розширенню мережі зв’язків краківського гуртка з українськими молодіжними осередками, які діяли за межами Польщі, зокрема, в Німеччині, Канаді, США. У цьому помітну роль відігравав професор Олекса Горбач (1918–1977), згодом вчений-мовознавець зі світовим ім’ям, який кілька разів мав відрядження до Кракова з метою опрацювання першоджерел в архівах і бібліотеках міста.

Від 1956 року, коли засновано Українське суспільно-культурне товариство (УСКТ)⁵, Ярослав Грицковян розгорнув дієву роботу у межах цього осередку, організовуючи найрізноманітніші заходи культурологічного характеру. У міському гуртку з-поміж найактивніших слід назвати таких діячів, як Михайло Савицький, Антін Варивода, Тирс Венгринович, а також Лев Гец (1896–1971). У липні 1957 року Ярослав Грицковян подав Головному правлінню УСКТ розгорнутий проєкт літературно-наукового журналу українською мовою „Гомін”, сподіваючись на фінансову підтримку запропонова-

⁵ Останнім часом має місце загальне потрібна переоцінка цінностей, пов’язаних з діяльністю Українського суспільно-культурного товариства, що діяло в ПНР. Та, на жаль, надто популярні виступи учасників дискусії не спричиняють плодотворного заряду, бо вістря полеміки направлене на поверховий аналіз фактів і подій. – Пор.: Б. Гук. Два відродження. Порівняльний аналіз українських відроджень 1956 і 1990 років // Наше слово. – 1999. – № 12-15. – С. 3; С. Демчук. Між моголом і ковадлом // Наше слово. – 1998. – № 44 і 45; М. Слабак. Ще про історію УСКТ // Наше слово. – 1999. – № 30. – С. 3.

ного видання. Одне слово, перебування в Кракові було для початкучого науковця плідним у різних вимірах, що засвідчують слогади Ярослава Грицьковяна під заголовком „Краків і українці з нагоди уескативського ювілею”, видані на сторінках українознавчих матеріалів „Між сусідами” (Краків, 1976)⁶. Своєрідність прагнення до істини не супроводжує монотонність, а наповнена по вінці одержимість її пошуку. Хіба не про це змістовні листи Олекси Горбача, Дмитра Чижевського, Івана Панькевича, адресовані молодому побратимові? Цікаві з цього погляду також листи „дітей однієї епохи”, яка в’язала Ярослава Грицьковяна з однодумцями зі Львова – Романом Іваничуком, Миколою Ільницьким, Миколою Петренком, Романом Кудликом. Чому над світом панує культ сили, а в імперії зла й насилля нівелюються загальнолюдські вартості, вироблені упродовж століть? Щоправда, їм не бракувало віри, бо вони висповідували її святі начала. До речі, Грицьковянові устремління були добре зрозумілі польському професорові Тадеушу Грабовському, який у численних розмовах з вихованцем увиразнював малознані факти з історії української літератури. Оскільки Богдана Лепкого професор знав особисто, то, певна річ, тут його роздуми нагадували справжній „кровобіг” довірливих порад. Одна з

⁶ Я. Грицьковян. Краків і українці. З нагоди уескативського ювілею // Між сусідами. – Краків, 1977. – Вип. 7. – С. 72-80.

найголовніших: „Прямуйте стежками Богдана Лепкого, шановний колего!”

Зближувався фінал Ярославових студій у Кракові. Магістерська робота „Дейна і художня функція фантастики в творчості Миколи Гоголя” була вже готова. Врешті екзамені і успішне закінчення, що припало на 10 листопада 1958 року. Та тогочасні пропозиції щодо праці в університеті несподівано увірвалися, як від маху чародійної палички, забракло місця для праці і в інших установах. Він зрозумів, що шукати роботи треба деінде.

Повернення до Кошаліна мало з н а к служби на педагогічній ниві. Він означав для нього паліндромну засаду: займатися наукового роботою, щоб там не стало на заваді, якою не була б відстань від поморського міста до наукових осередків Варшави чи Кракова! Того помислу дотримає, хоч і лягли в ріллю причумлені роки, власне, кільканадцять літ, аби завершити вагоме кандидатське дослідження на тему: „Українська література в польських перекладах і критиці 1945–1965 рр.” Праця, виконана під науковим керівництвом відомого польського україніста, професора Мар’яна Якубця (1910–1998), була успішно захищена Ярославом Грицьковяном в Інституті слов’янської філології Вроцлавського університету 24 травня 1977 року. Це, без перебільшення, капітальна дисертація, вагомий внесок не тільки в польське українознавство, але й в українознавчу науку загалом. Тому й не дивно, що визначні вчені-

славісти професори Збігнев Баранські та Флоріан Неуважний високо поцінили науковий доробок Ярослава Грицьковяна.⁷ Професор З. Баранські вказує, що автор дисертації „старанно реферує і оцінює позитивні вартості і зміст поглядів, що знаходяться в критичних публікаціях, дбайливо аналізує переклади, експонує їхні позитивні і негативні якості, порівнює варіанти перекладів, зіставляє тексти різних перекладачів того чи іншого твору. Аналіз цей є достойнством праці”. Професор Ф. Неуважний підкреслював „імпонуючий матеріал” дисертації, вказував на „перший цього типу зарис історії перекладів української літератури на польську мову”, на „правильну періодизацію цих процесів”, хронологію, елементи мистецької майстерності перекладача і його професійне ремесло. Надто постулює видати дисертацію книжкою, бо ж заповнює вона прогалини в польсько-українських літературних взаєминах.

Ми ще вернемось до цих оцінок в іншому місці, а тут зауважимо: Ярослав Грицьковян заслужено отримав науковий ступінь доктора наук на підставі захищеної дисертації і повнив рідкі лави палких прихильників українознавчої науки в Польщі. Не буде відхиленням від теми розмови, коли б наголосити: у цьому доробкові чільні заслуги й Лесі Грицьковян як дружини вченого — педагога.

⁷ Я. Грицьковян. Українська література і перекладах та польській критиці в 1945-1965 рр. — Дис., науковий керівник — проф. М. Якубець. — Вроцлав, 1976. — 235 с. (польською мовою).

В долі й недолі вона завжди була з ним, Леся Гірна, чорнява донька Ганни Гірної (з хати Баландюхів) та Володимира Гірного з Заліської Волі біля Радимна. До речі, брат Грицьковянового тестя — Василь Гірний (1902—1981) — заслужив собі добру славу ще з передвоєнної доби, а саме як фейлетоніст, автор дотепних пародій, що друкувалися у львівських газетах під дібраним прізвищем-псевдонімом Федь Триндик. Його перу належить низка окремих книжкових видань, у тім числі й повість „Розгублені сили”. А читачі „Нашого слова” ще й нині не нарадуються його делікатними, хоч і вразливими, гуморесками. Вони, закохані й обліплени спільними зацікавленнями, вчитувалися у поміжряддя белетристики свояка, який нагадував їм стрій думок Остапа Вишні чи Марка Бараболі... Одне слово, їхнє весілля відбулося 1961 року. Зважмо: була тоді студена пора — зимова хуртулиця бавила окаяний танок, а для молодих — кресані іскри травневі... Сяйний німб — барвінковий віночок — оболічком дивився з Лесиної голівки на людей! Звісна річ, огонь — не дощ, а любов — то знак життя: і невдовзі, наступного року, народився їхній син-первісток Юрась. Якщо побігти вперед, то проситися на папір слово про старшого: нині Юрій Грицьковян — капітан мореплавства під прапором Канади. Перед оголошенням воєнного стану вдалося йому емігрувати, чи ба, радше втекти з Польської Народної Республіки за океан. Там довелось покуштувати хліб на різних заробітках, там завершив студії вищої морської школи і опісля кількох літ плавання

морями-океанами сягнув високого капітанського чину. І немає для нього сьогодні, за його твердженням, „вищої втіхи”, як та, коли бачить: поруч, побіля його судна, пропливає океанський красень „Тарас Шевченко” під національним прапором України з лагідними синьою, як блакить неба, і жовтою, як золотава пшениця на петрівку, барвами...

Молода пара багатіла не майном, а синами. Так, 1965 року вчительська родина примножилася хлопчиком, якого нарекли Аркадієм. Згодом обрав собі фах вчителя, закінчивши факультет фізкультури Познанського університету. Нині, як кажуть, „сам собі пан” – працює навчителем у Кошалінській школі, виховуючи з жінкою Бугуславою донечку Даринку, зусвідуж рухливу й метушливу. Як блисне білозубою усмішкою, пурхне метеликом – крізь прочинені двері вже доноситься голос бабусі: „Ох-бо й Даринка! Від рання вже шостий кришталевий пугарчик розбито!...”

Отак і минають літа, обгортаючи життєві будні змінами: то була молодість, зріла пора становлення й навернулася мимоволі така собі перерва – пенсійний час. Хто не спостеріг? Вчитель пенсійного віку не перестає бути освітянином. Іноді буває: тіло припрасоване втому до ліжка, а думки жиляться туди, до школи чи до інституту, де полишився надчутливий заряд учительських старань. До того ж пані Леся Грицковян – ні, невіддільна від суспільного поступу: упродовж багатьох років виконує обов’язки голови Союзу українок в кошалінській

громаді, а пан Ярослав Грицковян – сталий голова Українського вчительського товариства в Польщі, власне, від дня заснування в 1991 році.

Просвітніх вогнів дивосвіт

Свого часу Осип Маковей (1867–1925) писав у вірші „Українським мученикам”:

Коли знов завітуть фіялки на весні,
Не пропаде ще слід по руїні, –
Не пожежі страшні, а просвітні вогні
Ми ширитимем по Україні.

Яка то зворушлива мить зумисних оглядин того, що давно пережите чи недавно загублене! Нерідко світлі почуття розчавить нищість ближнього, якщо останній спричинить недовір’я, підозру, а відтак – цькування, що покладе печать невилікованої рани на серце покривдженого. Тоді конає час, а в душі – темна тінь місяця: коли закінчить свій біг і почнетяся бистринь нового?

Ярослав Грицковян має за плечима понад сорок літ праці на різних нивах. В його особі маємо педагога, вченого, який закрів свої борозни – літературознавчу, бібліографічну, публіцистичну, художньо-критичну, перекладознавчу; всі вони, оті борозни, мають свій лад і суспільне сумління. Не завжди все вдавалося, що кортілося неодмінно зробити, досягти, вирівняти. Мріяв, чи то пак, робив спроби, аби отримати працю

викладача Краківського університету; однак, либонь, активність його, наснажена громадсько-суспільними змаганнями, стали на перешкоді. Не судилося стати їй за кафедрою Люблінського університету чи Вищої педагогічної школи в Слупську, хоч для багатьох його ім'я зробило б достойну честь. Бо ж з-під його пера виходили, починаючи від 1957 року, щодалі серйозніші науково-дослідницькі студії, публіцистичні статті, а нерідко – й власні оригінальні твори. На них звернули увагу поважні науковці, у тім числі такі авторитетні славісти, як Рішард Лужний (1927–1998), Олекса Горбач (1918–1997), Мар'ян Якубець (1910–1998), а також Євген Кирилюк (1902–1989), Степан Козак, Михайло Лесів, Леонід Рудницький, Григорій Вервес та відомий поет-енциклопедист Микола Бажан (1905–1983). Всі вони прихильно поцінували публікації Ярослава Грицьковяна, у тій чи іншій мірі, власне, підтримали починання молодого пошукувача правди факту, а не її тіні. Остання турбувала можновладців, які неодноразово виявляли свою нехоть до його участі в заходах Клубу католицької інтелігенції і, зокрема, Громадського комітету, що мав свої корені в „Солідарності” – найхарактернішої ознаки доби кінця 70-х- початку 80-х років у Польщі. Одне слово, випало трудитися упродовж 1961–1992 рр. у стінах Кошалінського вчительського інституту, що був осередком-містком поміж наукою і різними ланками освіти й шкільництва. З одного боку, Ярослав Грицьковян був особібно близький до процесу реалізації

потреб вчителя й учня, з іншого – всі його дослідницькі намагання мали сполуку з наукою, яка традиційно плекається в університетах. Приміром, його глибинні зацікавлення творчістю представників „Молодої музи” чи групи „Логос” спричинили публікації на сторінках щорічників „Український календар”, періодичних видань „Наша культура”, „Наше слово”. Мовимо про статті, присвячені вивченню творчого доробку Василя Пачовського, Степана Чарнецького, Сидора Твердохліба, Остапа Луцького та Григора Лужницького, відомого під прізвищем Меріам. До речі, Григор Лужницький доводився Леоніду Рудницькому, нині ректорові Українського Вільного Університету в Мюнхені, свояком. Тому й не дивно, що мимо-волі виник плідний взаємообмін думками й науковими новинами між Леонідом Рудницьким і Ярославом Грицьковяном. До слова, чи не єдиний некролог – посмертна посвідка про смерть Меріяма – з'явилася з ініціативи Ярослава Грицьковяна на шпальтах „Нашої культури”, а також мюнхенського тижневика „Християнський голос”. Літературознавець явив пошукові зусилля, аби широко закрити тему українського католицького письменства, що не обійшлося без тривалого заохочення з боку Леоніда Рудницького. Цьому сприяли їхні зустрічі у Філадельфії, куди Ярослав Грицьковян приїздив з доповіддю про українське шкільництво в країнах східної Європи на з'їзд українських вчителів, а також у Києві та Львові. Примітний факт: вчений з Кошаліна уклав найбільш ґрунтовну бібліографію

польської українки, яка 1990 року була увиразнена на X Біб-ліографічному конкурсі Українського наукового інституту Гарвардського університету (УНІГУ) й удостоєна винагороди. Як зізнається Ярослав Грицкован, в особі професора Леоніда Рудницького бібліограф віднайшов „не тільки палкого інспіратора, але й одержимого помічника”. У повному обсязі згадана бібліографія „Українська література в Польщі” побачила світ у п'ятому томі авторитетного видання „Українська література в загально-слов'янському і світовому літературному контексті”. Вона містить біля тисячі одиниць – переконлива ілюстрація плідної взаємодії польської та української літератур. Слід наголосити: цьому, без перебільшення, вагомому творчому вчинку передувала дисертація на тему „Українська література в польських перекладах та критиці 1945–1965 рр.”, яка охоплювала хронологічно повосенне двадцятиліття, а вістрям своїм, сказати б, торкалася і теоретичних засад складного процесу реценції українського письменства у вимірах критичних оцінок та художнього перекладу творів українських авторів польською мовою. Як ми вже згадували, мовиться про капітальне дослідження. І можна лишень пошкодувати, що його автор не спромігся на продовження вивчення цієї проблематики з проєкцією на сприйняття української літератури в польськомовному світі упродовж всього XX-го століття. На користь цієї тези слугують попередні праці, у тім числі й магістерська – „Ідейна та

художня функція фантастики в творчості Миколи Гоголя”, захищена 1959 року. Важлива деталь: дослідник докладно обізнаний з літературним процесом фактично всіх слов'янських народів і, зокрема, українського, польського, російського; звідси – якісне прочитання фактів, явищ, подій. Що в Україні трималося в заперті, те пошукувач з Кошаліна виказував на вдячний пожиток українства як науки. Галасуючи на кожному перехресті про святість „вселюдських” ідеалів під гаслом інтернаціоналізації, нагомість утверджувався принцип кривди, коли, кажучи словами Івана Франка „реалізувалося духовне відчуження від рідної нації”. У своїй статті „Поза межами можливого” Іван Франко, власне, дав відповідь на питання, коли „наїде пора консолідування якихось вольних міжнародних союзів для осягнення вищих міжнародних цілей”, а звідси – „коли всі національні змагання будуть сповнені і коли національні кривди та неволення відійдуть у сферу історичних споминів”. Хіба не тому між українцями материкової України та діаспори фактично не було природної взаємодії, бо ж вони „у світлі інтернаціональних настанов” проступали – у кращому розумінні – як об'єкт новітніх бенкендорфів-брєжнєвих, валуєвих-цербицьких...

Щоправда, 1956 рік приніс світу й розсіяним у ньому українцям певну відлигу, що пов'язувалася з ім'ям Микити Хрущова (1895–1976). Опісля смерті такого собі Торквемади XX століття в 1953 році тодішній березень обіцяв людям доброї

волі надії – „Вгору серця!”, бо навіювала та весна Франкові слова, співані в’язнями за ґратами й неув’язненими у хатках:

Розриваються звільна всі пута,
Що в’язали нас з давнім життєм:
З давніх брудів і думка розкута, –
Ожиємо, брати, ожием!

Отже, „вгору серця!” До Польщі навідується Ліна Костенко, Роман Іванчук, Юрій Логвин, Роман Кудлик, ба навіть вчителі української мови та літератури, приміром Петро Киричок із Симферополя та Петро Дудик із Полтави; проводяться спільні заходи, скажімо, курси української мови, літературні вечори, розпочинається обмін літературними новинками, і головню довгі зустрічі з розмовами в домі Ярослава Грицьковяна.

У Варшаві особливо збуджені шанувальники Шевченкового „Заповіту”. Почала своє життя нині добре знана газета „Наше слово” ... З цього виру подій можна б вихопити фрагмент, причетний безпосередньо до теми нашої розмови: ведемо бесіду про Ярослава Грицьковяна, який вперше їде до Києва на мовні курси, де знайомиться зі столичними літературознавцями, поетами, художниками. Осібно пільним виявилось знайомство з Євгеном Кирилюком і Петром Хропком, та незабутніми залишилися зустрічі, а більш конкретно два вечори – один в хаті Івана Драча, другий – в Івана Світличного. Згадує Ярослав Грицьковян: „Це було в половині липня 1965 року. Мабуть, таких вечорів у житті небагато. Іван Драч, Іван Світличний, Євген Сверстюк прийняли нас зі Степаном

Козаком, як рідних. Домінувала поезія, зі стрічки читали свої вірші Василь Симоненко і Ліна Костенко, говорили ми про різне – сердечно, щиро. Обіцяв собі дорівняти тим хлопцям, подобався мені їхній гарт і сила духу та відвага...” Як відомо, дикий відлиги була несподівано короткою і навіть листовні контакти стали спорадичними, бо над Україною завсігди насунулась хмаринка, а за ними – лавини хмар. Всілякі суслови і „їже з ними” маланчуки зустрінуться і хоровим дискантом – „малчать!” Простуймо далі з добродійним і благословенним: „Щедрий вечір, добрий вечір!”

Поміж тими, хто організував у Польщі наукову конференцію на тему „Українці вчора, сьогодні і завтра”, був попереду Ярослав Грицьковян. Зважмо: Кошалін від Варшави – не так близько, як би хотілося. Тому його так радували зв’язки з Михайлом Лесівим з Любліна, який ще 1963 року запропонував другові обійняти посаду асистента кафедри польської мови Люблінського університету. За тієї епохи пещеною була тільки русистика. В останні роки професор Михайло Лесів розгорнув справді сподвижницьку працю, аби україністика набула заслуженого статусу. Подібну нелегку ношу несуть професор Степан Козак – у Варшавському, професор Володимир Мокрий – у Краківському...

Для творчого доробку Ярослава Грицьковяна характерна ознака: науковець працює у трьох напрямках, що поєднуються його зацікавленнями в галузях україністики, полоністики та

педагогіки. Логічно доповнюють ці порівняння давні зусилля, які він докладає, коли працює як бібліограф⁸, критик чи полоніст, а ще – пропагандист українознавства на теренах Польщі. Як засвідчують записи, він виголосив десять доповідей і не тільки на крайових чи міжнародних наукових форумах, але й на різноманітних курсах, конференціях, що організовувалися у рамках українського шкільництва в Ельблонгу, Гіжицьку, Білому Борі, Слупську, Лігніці, Гурові Ілавецькому, Бартошицях, Ольштині, Перемишлі тощо. Тому й закономірно, що 1991 року коли постало Українське вчительське товариство в Польщі, вибір його голови впав на Ярослава Грицьковяна, автора й упорядника кількох підручників, посібників, методичних праць, власне, добре знаних в українських шкільних осередках. До речі, окрім Ярослава Грицьковяна, застрільниками заснування Українського вчительського товариства в Польщі були також Любомира Вербова, Степан Бень, Михайло Козак, Володимир Галак, Михайло Шумада, Ірина Дрозд, Стефанія Яворницька, Марія Мандрик-Філь, Марія Туцька, Дарія Якимець, Тереза Шевчик та ін. Поза всяким сумнівом, 10 листопада 1991 року, коли у місті над Сяном відбувся 1-ий з'їзд Українського вчительського товариства в Польщі, українське шкільництво набуло нової, сказати б, правочинної якості. Такий статус осібно важливий

⁸ Див.: Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті. – Київ, 1994. – С. 193–488.

для вчителів, які працюють у полікультурному середовищі. Варто підкреслити: 1 квітня 1999 року був проведений 11-ий з'їзд УВТ, на якому зі звігом виступив д-р Ярослав Грицьковян. Одному з авторів цих рядків (М. З.) випало бути гостем цього з'їзду. Найголовніші рефлексії, що напрашуються у сполучі з темою нарису про Ярослава Грицьковяна, позначені його прагненнями пожавити український вчительський рух на теренах Польщі, а відтак – в умовах об'єктивних впливів інонаціонального середовища – примножити здобутки українського шкільництва. У цьому плані заслуговує доброї оцінки новаторський почин Ярослава Грицьковяна, що зумовив заснування журналу „Слово педагога” як органу Головної управи Українського вчительського товариства в Польщі⁹.

Звісна річ, оцінювати діяльність Українського вчительського товариства в Польщі загалом – предмет не для даного матеріалу. Однак, поза всяким сумнівом, присутня заслуга, що воно повстало, належить Ярославу Грицьковяну. Відбулося його становлення, а звідси – активізувалися освітня передусім в

⁹ Слово педагога. – Кошалін, 1995.ф – № 1. – 32 с.; Слово педагога. – 1996/1997/1998. – № 2-4. – 28 с. Журнал як орган Головної управи Українського вчительського товариства в Польщі [головний редактор – д-р Ярослав Грицьковян, члени редколегії: Микола Зимомря, Михайло Талапканич, Степан Лашин, Ганна Горнятко] покликаний поширювати досвід українського шкільництва в Польщі, ідеї національного виховання, продовжуючи традиції української педагогічної преси („Український учитель”, „Наша школа”, „Світло”, „Наш рідний край”, „Учительський голос” та ін./ Пор.: М.І.Кухта. Роль педагогічної преси Закарпаття /20-30-і роки ХХ ст./ у формуванні національного ідеалу. – Ужгород, 1997. – С. 13; „Учитель”. – Львів, 1911. – Річник ХХІІІ. – С.3.

якості носіїв української спільноти як суб'єкту в полікультурному виявленні національних устремлень тих народів, які проживають в Польщі (назвемо найчільніші громади, окрім українців, білорусів, литовців, німців, бо вони мають національні об'єднання, інші інфраструктури, що у тій чи іншій мірі забезпечують потреби духовних змагань названих спільнот)¹⁰. Звичайно, українське шкільництво мало і за попередніх епох системно стали традиції, які штучно були перервані акцією „Вісла”¹¹. Остання викликала докорінно нові, сказати б, гальмівні процеси щодо розвитку культурно-історичних, духовно-національних традицій українського народу, який з давніх давен був природнім складником в організмі польської держави.

¹⁰ Б. Гук. Відбувся довгожданий з'їзд // Наше слово. – 1999. № 19. – С. 1-6. Аналіз фактів суперечить інтерпретації критика, стаття якого містить окремі упереджені оцінки щодо діяльності Українського вчительського товариства в Польщі.

¹¹ Див.: А. Павлишин /Редактор і упорядник/. Україна і Польща між минулим і майбутнім. – Львів, 1991; Акція „Вісла”. Документи. Впорядкування і редакція Євгена Місила/. – Львів – Нью-Йорк, 1997; Пропамятна Книга: 1947/ Зібрав та до друку зладив Богдан Гук/. – Варшава, 1997; Слідами пам'яті. Літописний календар. – Т.1 / Редактор Роман Галан/. – Варшава, 1996; А. Караванська-Байляк. Во ім'я Твоє /Мережане життя/. – Варшава, 1999; Український альманах: 1997 /Відповідальний редактор Степан Заброварний/. – Варшава, 1997; М. Зимомря, В. Пирчак. До питання про засади акції „Вісла”: виміри, оцінки // У пошуках правди про акцію „Вісла” /Упорядкування та редакція Михайла Козака/. – Перемишль, 1998; Я.Грицьковян. Про акцію „Вісла” у спогадах людей з Кошалінщини // У пошуках правди про акцію „Вісла”. – Перемишль, 1998.

Мовиться насамперед про материкову відірваність українців, які весною 1947 року були насильно депортовані з українських етнічних земель на північні землі вздовж узбережжя Балтійського моря. Регіональні осередки українського шкільництва, які відродилися, приміром, у Бартошицях, Білому Борі, Кошаліні, Слупську, Венгожеві, Зеленій Горі, Колобжегу, Щеціні, Лігніці, Гданську та інших населених пунктах Польщі, були покликані запобігти повній деформації національної свідомості, історичної бездуховності, самого розуміння фундаментального змісту матеріальної й духовної культури українського народу, його моралі, звичаїв, обрядів, літопису культурно-історичного шляху тощо. Ця мета реалізувалася за несприятливих умов упродовж 1956-1989 рр. на рівні розкриття ентузіазму окремих особистостей, для яких історичне й культурне минуле, а також сьогодення рідного народу, його матеріальне й духовне буття, складало сутність самодостатньої праці багатьох учителів у пов'язі з педагогікою народознавства. До таких слід зарахувати, либонь, найбільш одержимих, зокрема, Марію Андрусечко, Йосипа Барана, Лесю Гірну, Івана Гливу, Івана Якимія, Ганну Ярему, Марію Югас, Петра Югаса, Ольгу Щербу, Антона Кайдановича, Марію Каламарську, Дмитра Гавраняка, Клавдію Ковальчик, Ірину Дрозд, Юліана Бака, Святослава Тандирака, Марію Смоляк, Івана Онишко, Ярославу Кузьму, Христину Перетятко, Йосипа

Романюка, Андрія Стефуру, Емілію Ващур, Теклю Заворотюк, Терезку Шевчик, Марію Філь та інших освітан.

Ярослав Грищковян, розглядаючи педагогіку народознавства як визначальну ланку психолого-педагогічної науки, був одним з тих, хто був ініціатором і засновником Українського вчительського товариства в Польщі, укладав його статут, а також інші нормативні документи, дотичні періоду 1991-1999 років. Без сумніву, за цей час українське вчительство поживило свою багатогранну роботу, нагромаджуючи досвід здійснення процесу національно-системного навчання й виховання школярів українського походження. У цьому зв'язку помітних результатів досягли педагоги українських ліцеїв у Білому Борі, Лігніці, Гурові Ілавецькому, Перемишлі. Ці навчально-виховні заклади очолювали у різні роки такі авторитетні освітяни, як Іван Співак, Ірина Дрозд, Юліан Бак, Мирон Сич, а водночас – активісти вчительського товариства. Його доволі гнотній голова чимало спричинився до того, щоб налагодити контактну генетичні зв'язки з Україною, Світовою координаційною виховно-освітньою радою при СКВ в Торонто, Методичним кабінетом української мови при КІУСі в Альберті, педагогами-новаторами, школами, видавничими інституціями. Була досягнута умова про співробітництво між Українським вчительським товариством, з одного боку, й Закарпатським інститутом методики навчання і виховання, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів (Ужгород) – з іншого. Ярослав

Грищковян привніс особисті ініціативи для успішного проведення наукових форумів, у тім числі „Українська національна меншина на Помор'ї – вчора й сьогодні” (Кошалін, 1992), „Українське шкільництво в Польщі – суспільні обумовини, стан і напрямки розвитку” (Гурово Ілавецьке, 1996), „Проблема післядипломної освіти педагогів” (Ужгород, 1997,1998), а також видання серії підручників за новими програмами. Слід відзначити, що перу Я.Грищковяна належать такі книжки, видані польським Шкільним видавництвом, як „Перелук віків” (1987), „Любіть Україну” (1992), „Журавлики” (1997), „Виноградник” (1999). Автору належать також методичні посібники для вчителів. У 1968 році була надрукована польською мовою книжка „Jak uczycъ jezuka ukraińskiego?” Грунтовніше видання з'явилося недавно п.н. „Методика навчання української мови та літератури” (Варшава, 1998).

Що впадає в око, коли б аналізувати праці Ярослава Грищковяна як вченого-педагога, літературознавця, краєзнавця, критика, бібліографа? Це, чи, не впершу чергу, захоплення тими ідеями, які йому видаються актуальними і які неохідно поширювати та утверджувати. Скажімо, питання, що пов'язані з вихованням у дітей природних засад любові до материнської мови – своєрідної аури, властивої кожному народові. Бо ж, як слушно зауважив свого часу видатний український письменник-педагог Олександр Маркуш (1891–1971), „людей пізнаємо по їх обличчю, а народи пізнаємо по їх мові”.

До речі, цей автор, перу якого належить понад двадцять начальних посібників для української школи, чимало зробив для того, аби розбудити зацікавлення шкільної молоді в Закарпатті до Шевченкової мови з допомогою ним укладених читанок в тридцятих роках („Живе слово...”, „Отчина...”, „Світло”, а також „Буквар. Читайте і пішіть” та ін.). Ними Олександр Маркуш зримо утвердив починання свого попередника – Августина Волошина (1874-1945), визначного педагога з європейським звучанням¹².

Опираючись на принципи, розроблені Борисом Грінченком, Софією Русовою, Августином Волошином, Олександром Маркушем, Ярослав Грицьковян аргументовано показав, наскільки ефективним є живильний матеріал, зокрема, мовні скарби українського народу в полікультурному середовищі, а саме – на теренах Польщі. У цьому зв'язку примітні такі його праці, як „Про розвиток і недоліки українського шкільництва в Польщі” (1960), „Матеріали для методики навчання української мови в польських школах” (1966), „Організуймо фронт патріотичного виховання” (1989), „Про розвиток програм і підручників української мови для початкової школи в Польщі” (1990), „Методика навчання української мови та літератури” (1998) та ін. Реалізувати ідеї народознавства на

¹² М. Зимомря, В. Гомоннай, М. Вегеш. Августин Волошин. – Слупськ – Ужгород, 1994. – С. 100; М. І. Кляп. Педагогічна діяльність А. Волошина в 20-30-х роках ХХ століття. – Автореферат канд. дис. – Івано-Франківськ, 1998. – С. 14.

всеохоплюючій основі можна, як обґрунтовує науковець, особливо плідно у тих осередках, де першочергова увага звернена на збагачення учнів (у школі) чи дитини (у родинному колі) знаннями рідної мови, оволодіння з м і с т о м традицій народу, його звичаїв, фольклорного доробку (казки, пісні, прилів'я, загадки), потенціалом духовним, соціально-культурним тощо. Цікавою видається у цьому аспекті стаття Ярослава Грицьковяна під назвою „Як розбуджувати зацікавлення дитини до вивчення рідної мови”, що містить своєрідне бачення проблеми національного виховання українських дітей в інонаціональному середовищі. Іншими словами, формувати громадянина світу крізь призму залежності від рівня розвитку національного виховання, глибоко моральних, патріотичних почуттів і передусім – пізнання рідної мови. А вже не випадково Володимир Сосюра стверджував у хрестоматійному вірші „Рідна мова”:

І там, де звучить рідна мова,
живе український народ.

Власне, цими заспівними рядками відкривається укладена Ярославом Грицьковяном читанка „Перегук віків”. В основу книжки покладена модель, ядром якої є система визначених вартостей народознавчого, краснавчого, морально-естетичного, пізнавально-освітнього характеру. Їй підпорядковані

завдання навчальної програми¹³. На сторінках „Читанки” п’ятикласники віднайдуть факти з українознавства у найширшому розумінні, які використає вчитель у конкретній роботі з учнями. Укладач „Читанки” переконливо обстоює принципи наступності викладу матеріалу, відповідні тексти інтегрують з міст задуму, організації та конкретизації завдань. Примітно, що Ярослав Грицьковян нерідко „вкраплює” в тканину „Читанки” власні оповідки („Літо у Києві”, „У школі імені Тараса Шевченка”, „Руська правда”), а також віршовані строфи („Бескиди”).

Останні творять асоціативно-зорові рефлексії у пов’язі з найвищими вершинами Українських Карпат і Бескидами по стороні польській, а також несуть можливість подати ретроспективну оцінку тієї доби, за якої тисячі українців були насильно переселені „від блакитного неба бескидських гір” на північні землі – студені береги Балтійського моря. Ярославу Грицьковяну судилося це пережити. Звідси – ога розгалужена гама почуттів, заснованих на печалях рідного народу:

Свистів тривожно вітер в полонинах

І, плачучи, шукав весняних днів,

А думка-спільниця у далеч лине

І страшно стало споминам моїм¹⁴.

¹³ М. Мандрик-Філь, Л. Тхір, І. Співак, Ю. Кертичак. Українська мова. Програма навчання загальноосвітнього ліцею з українською мовою навчання. – Варшава, 1995. – 68 с.; Д. Гаврильцо. Географія України. – Варшава, 1995. – 12 с.; Ю. Нецьо. Історія України. – Варшава, 1995. – 20 с.

¹⁴ Я. Грицьковян. Бескиди // Я. Грицьковян. Перегук віків. Читанка для 5 класу початкової школи. – Варшава, 1987. – С. 41.

Ми переконані: книжка орієнтує не лише дітей, але й батьків спільно берегти серцевину національних цінностей – народну духовність та її складники. Бо ж не можна пізнати світ, а відтак себе в тому великому світі, якщо носій доцїла неспроможний добачити своїх власних коренів і відчутти благовійний дух Вітчизни.

Образ Вітчизни осібно добре проступає з наступної праці Ярослава Грицьковяна – підручника української мови та літератури для сьомого класу, що з’явився 1992 року під назвою «Любіть Україну». Як відомо, виховання і навчання – це складний процес, що має конкретно-історичну, національно-державну форму вираження. Цей акцент знаходимо в «Концепції національного виховання», схваленій Всеукраїнською педагогічною радою працівників освіти від 30 червня 1994 року. Тому й не дивно, що на сторінках названого підручника Ярослав Грицьковян прагне виразити провідні ідеї буття українського народу, інтегруючи взаємозв’язок усіх ланок національного виховання в цілісну систему. Звідси – розділи книжки: «На землі нашій», «З далекого минулого», «Від Котляревського до Лепкого», «У світі мистецтв і науки», «На сонячній дорозі». Для педагога важливо, щоб школярі не збайдужіли під всебічним впливом інонаціонального середовища до відродженої України, її духовних надбань; натомість діти з українських родин повинні отримати знання правдивої

історії, прилучитись до процесу відновлення цілісної пам'яті українців.

Без сумніву, значне виховне значення мають патріотичні твори, які з відповідним коментарем, контрольними записаннями та лаконічними завданнями розміщені у згаданих розділах. Українське письменство репрезентують Г. Скворода, І. Котляревський, Т. Шевченко, Марко Вовчок, І. Франко, М. Коцюбинський, В. Стефаник, Леся Українка, Олександр Олесь, В. Пачовський О. Гончар, В. Сосюра, А. Малишко, В. Стус, Д. Павличко та ін. Звісна річ, кожний вчитель вносить доцільні зміни до навчальних програм. Автор підручника подає оптимальні версії дидактичних матеріалів, обстоюючи потребу інваріантних, тобто незмінних позицій. Мовиться про так звані центри, для яких немає альтернативних варіантів. Сюди належать понятійні лінії „Україна – Батьківщина”, „Символіка України”, „Визвольний рух”, „Болі України” (Чорнобиль) тощо. Вони вдало визначають стратегію праці вчителя. Численні вправи, запитання й завдання мають конкретно-освітнє, виховне та практичне значення. Заслужують на увагу також пояснення теоретичних основ літературознавства й мовознавства, що дієво поширюють світоглядні обрії школярів.

Ці ознаки присутні і в наступній книжці Ярослава Грицькована – підручнику для другого класу початкової школи „Журнали” (1996). Названа праця привертає увагу з багатьох боків. Насамперед – змістом, структурою, логікою „розгортання”

поданих текстів, що містяться у семи розділах: „Злетілися журавлики”, „У великому місті”, „Зима”, „Ой, радуйся, земле...”, „Над Дніпром широким”, „Весна іде”, „Поселилось літо”. Хоч видання адресоване другокласникам, чимало матеріалів можуть прислужитися і першокласникам з метою ознайомлення з предметом, а відтак – і третьокласникам, власне, з метою повторення лексики чи граматичних правил. Оскільки автор „Журавликів” добре знайомий з методикою підручників – з огляду на методику викладу лексичних одиниць, граматичних правил, правил вживання розділових знаків та інших причинників – все це не викликає суттєвих заперечень. Тут закладено принцип втілення органічного зв'язку, єдності загального й одиничного в оволодінні навчальним предметом¹⁵. Цьому сприяють запропоновані тексти з різними жанровими ознаками. Вони вміло дібрані упорядником, дохідливо характеризуючи історичні події, явища природи, мовні паралелі, що розглядаються на рівні семантичного зіставлення польської та української мов. Це – позитивна риса, бо ж українські школярі навчаються у польськомовних школах, гімназіях і ліцеях. Вміщені тексти в книжці цікаві і несуть однозначну інформацію для учнів, ілюструють красу

¹⁵ Див.: Т. Д. Дем'янок. Народознавство в школі: досвід, проблеми, пошуки. – Київ, 1993; Основи національного виховання / За редакцією В. Г. Кузя, Ю. Д. Руденка, З. С. Сергічука/. – Київ, 1993; П. Кононенко. „Свою Україну любіть...” – Київ, 1996. В. О. Сухомлинський. Думки про шкільне виховання // Вибрані твори у 5-ти томах. – Т. 11. Київ, 1977. – С. 392.

українського слова, зближують їх до спадщини найвидатніших українських письменників. У цьому зв'язку заслуговує на увагу чергова праця Ярослава Грицьковяна – підручник для п'ятого класу початкової школи з мовними й граматичними вправами – «Виноградник» (1999). Як «Журавлики», так і «Виноградник» – це книжки, які переконують: українознавчий матеріал доцільно використовувати саме в навчально-виховній роботі з молодшими учнями, бо ж мовиться про підвалини освітньо-виховного процесу. Варто зауважити: для підручника «Виноградник» характерна системність, що забезпечує належним чином єдність навчальної та позакласної діяльності школярів. Цьому підпорядкована логіка викладу матеріалу, що структурно укладений у дев'яти розділах. Тут сконцентровано потенціал, який передбачає взаємодію «вчитель – учень», де школярі можуть стати активними учасниками творчої діяльності у класі, своєрідними співавторами позакласних заходів, наприклад, естетичне сприйняття природного довкілля, історії в процесі життя народу, зміни в дійсності тощо. Зі сторінок підручника заговорило чимало письменників і поетів, також і тих, які проживають у Польщі, зокрема, Остап Лапський, Міля Лучак, Ольга Петик.

„Людинознавством має бути пройнята вся навчально-виховна робота школи”, – писав видатний український педагог ХХ сто-

ліття Василь Сухомлинський¹⁶. І відродно, що автор підручника „Виноградник” постійно дбає про те, щоб у змісті розділів на першому плані завжди було неформальне, невідробне піклування про людину, родину, народ. Ярослав Грицьковян добре розуміє і вміло використовує психологічні особливості в п л и у художнього слова на дитячу душу.

Примітна риса усіх підручників, читанок Ярослава Грицьковяна бачиться в цілеспрямованому адресуванні цих праць українським дітям. Вони містять ключові позиції самовчителя української мови, містку довідкову інформацію про Україну, її історичне минуле й сьогодення. Допитливий учень віднайдет в них відомості про музичний інструментарій, характерний для українського народу (бандура, кобза), його улюблені барви, що відтворені на стягові – національному й державному прапорі України. Все це – вагомий чинник, якщо ведемо бесіду про виховання почуттів патріотизму, пошани до батьків, старших, близьких і далеких народів з врахуванням первинних начал, у тім числі правдивої любові до Батьківщини.

Ярослав Грицьковян своїми працями аргументовано доводить істинність засади: кожна нація має свої домінуючі лінії, що охоплюють процес передачі міжпоколінного досвіду народу, внутрішній острів шкільного виховання дитини, вигоки якого нуртують передусім у родинному колі. З іншого боку, освіта

¹⁶ В. О. Сухомлинський. Думки про шкільне виховання // Вибрані твори у 5-ти томах. – Т. 11. Київ, 1977. – С.392.

має визначальне значення для розвитку національної культури¹⁷. А вже за умов наявної свободи творчості для кожного носія того чи іншого етносу та її утвердження на рівні освіти можна забезпечити активну змагальність найширших верств народу з проєкцією на шкільництво. Останнє спонукає Ярослава Грицьковяна як педагога-вченого шукати нові підступи до розв'язання тих завдань, які творять ланцюг з провідних засобів національного виховання школярів у полікультурному оточенні. До них належить рідна мова. Її знання окреслив видатний педагог К. Ушинський (1824-1871): „Поки жива мова народна в устах народу, до того часу живий і народ”¹⁸. Тому й не дивно, що ці засади настійно обстоює Ярослав Грицьковян. Вони лягли в основу ґрунтовної праці вченого „Методика навчання української мови та літератури” (1998), в якій викладені багаторічні спостереження педагога. Вони дотичні таких вагомих питань, як загальнодидактичні засади вивчення української мови, методика викладання української мови та літератури, психологічні передумови засвоєння мови, урок як основна форма роботи, організація комплектів,

¹⁷ Пор.: Г. Ващенко. Виховний ідеал. – Полтава, 1994; П. Кононенко. Українознавство. – Київ, 1994; С. Домбровський, Р. Скульський, М. Стельмахович, Б. Стуларик, В. Хрущ. Українознавство в національній школі. – Івано-Франківськ, 1995; Г. Лозко. Українське народознавство. – Київ, 1995; О. Воропай. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. – Мюнхен, 1958.

¹⁸ К. Ушинський. Рідне слово // Вибрані педагогічні твори. – Т. 1. – Київ, 1983. – С. 123; пор.: М. Стельмахович. Українське народознавство. – Івано-Франківськ, 1994. – С. 9.

основи організації і планування, вивчення художнього твору на уроках української мови, завдання граматики у процесі вивчення мови та ін. Тут належним чином врахований матеріал у поєднанні з відповідною ситуацією, власне, специфікою навчання в польськомовному середовищі. До речі, цей матеріал можна б мати на оці в інших країнах, де функціонують школи з українськими класами (Румунія, Словаччина, Молдавія, Росія)¹⁹.

Завершуючи огляд методичних праць Ярослава Грицьковяна, впадає в око його змагальний характер. Учений привніс чимало новаторського у багату традицію укладання читанок, підручників, посібників. До її літопису причетні Т. Шевченко („Букварь южнорусский, 1860 – посібник навчання грамоти українською мовою в недільних школах), О. Духнович („Книжица читальная для начинающих”, 1847), А. Волошин („Мала читанка...”, 1925; „Читанка...”, 1900; „Буквар”, 1904) та інші діячі української культури. Живильний струмінь цієї змагальності відчутний і далеко за межами України – Канаді, Америці, Австралії. Для прикладу наведемо авторитетну працю Костя Вагилевича (1892-1984), який власним накладом видав „Український буквар” (1956)²⁰. З видань, що побачили світ

¹⁹ М. Талапканч, В. Химинець, М. Зимомря. Осередок духовного життя – з думою про вчителя. – Ужгород, 1996. – С. 23.

²⁰ Докладний аналіз видання міститься у статті: М. Кухта. „Український буквар” Костя Вагилевича // Влаговісник праці. Науковий збірник на пошану академіка Миколи Мушинки. – Укладання, редакція та передмова Миколи Зимомрі. – Полічка „Карпатського краю”. – Ужгород – Пришів, 1998. – С. 365–368.

у видавництвах Польщі, слід виразити „Шкільну граматику української мови” (1995) Михайла Лесіва, збірник матеріалів для художньої самодіяльності в дитячих та молодіжних гуртках „Калиновий міст” (1997) Марії Мандрик-Філь, „Збірник диктантів з української мови” (1998) Івана Співака, а також „Малый словник: українсько-польський та польсько-український” Мар’яна Юрковського і Василя Назарука.

Чим примітний науковий доробок Ярослава Грицьковяна загалом? З його праць, присвячених вивченню різних питань педагогічної науки, літературознавства, критики, бібліографії, можна б укласти своєрідний літопис розвитку українського духовного життя і, в першу чергу, освіти й шкільництва в Польщі упродовж 60–90 років ХХ століття. Один із результатів дослідження освітньо-змістовних паралелей українського шкільництва взагалі й такого, що має місце і інонаціональному середовищі, – зокрема, полягає в однозначній орієнтації на ґрунт національної системи виховання та навчання²¹. Ця

²¹ Основи національного виховання. – Цитована праця. – С. 34–35; М. Г. Стельмахович. Українська народна педагогіка. – Київ, 1997. – С. 215–216; М. І. Талапканч, М. І. Зимомря, В. В. Росул. Освітньо-змістові складники української школи як системи на сучасному етапі // Проблеми післядипломної освіти педагогів: Всеукраїнська науково-методична конференція. – Ужгород, 1997. – С. 14–16; П. П. Кононенко. Українознавство в системі освіти й науки. Проблеми управління // Освіта і управління. – 1997. – Т. 1. С. 71–76; В. В. Химиниць, М. І. Талапканч, М. І. Зимомря. Післядипломна освіта вчителів: проблеми і перспективи // Проблеми післядипломної освіти педагогів. – Цитована праця. – С. 6–7; П. І. Скорський, Д. Д. Герцюк, М. Я. Ліцовський, В. А. Офіцінський, М. М. Барна. Поступ до рідної школи. – Львів, 1998. – С. 126.

система охоплює – у національних вимірах – інтелектуальний, емоційно-естетичний, художньо-творчий потенціал українського народу з врахуванням принципу етнізації процесу виховання й навчання. Якщо ж він відбувається в інонаціональному (чужоземному) соціально-культурному просторі, то цей навчально-виховний процес має свої реалії.

З-під пера Ярослава Грицьковяна з’явилося понад триста публікацій²². З-поміж найбільш значимих такі, як „Співець краси України” (1957; стаття містить текст Миколи Гоголя українською мовою до Б. Залеського, що вперше був введений у науковий вжиток дослідником з Кошаліна), „Україна в творчості Тимка Падурі” (1959), „Українська література в польських перекладах” (1969), „Леся Українка і Польща” (1971), „Шевченко в польській критиці” (1972; бібліографія), „Олесь Гончар у польських перекладах і критиці” (1978), „Максим Рильський і Польща” (1980), „Поезія Миколи Бажана в польських перекладах” (1980), „Шевченко і Біблія” (1988), „До питання про „Молоду музу” (1989), „Українська література в перекладах і польській критиці” (1990), „Берестейська унія та її наслідки” (1991), „Українська література в Польщі”.

²² Див.: Я. Грицьковян. „Вірю в силу духа” – ключ до вивчення світогляду Івана Франка // Другий Міжнародний конгрес українців. Літературо-знавство. – Львів, 1993; Я. Грицьковян. Микола Гоголь і Україна // Наша культура. – 1972. – № 3 та ін.; М. Зимомря. Джерела вічної краси. – Ужгород, 1996. – С. 101–112; І. Огієнко. Українська культура. – Київ, 1918.

Літературознавчі та літературно-критичні матеріали („Бібліографія” (1994), „Драматичні твори Василя Пачовського (1994), „Іван Франко і Біблія” (1999) та ін. Весь перелік видрукованих праць подаємо в окремо укладеному „Бібліографічному покажчику”²³, що міститься у прилозі до нарису „Животворна змагальність освіти” – про життєвий шлях, наукову й педагогічну діяльність д-ра Ярослава Грицьковяна. Читач мимоволі дійде висновку щодо високої відповідальності вченого за об’єктивне дослідження культурної спадщини українського народу як етносу-об’єкту, якому належать у колі світового співтворства дужі зусилля збагатити людську цивілізацію духовними зразками. Науковець слушно розглядає оригінальні моделі художнього мислення у творчості Г. Сквороди, І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, Б. Лепкого, Б. І. Антонича, Олеся Гончара, М. Бажана, М. Рильського, В. Стуса та інших представників українського письменства. Звичайно, не всі опубліковані студії Ярослава Грицьковяна, як і в кожного серйозного вченого, рівноцінні, однаково високої проби. Однак, поза всяким сумнівом, кожна з розвідок дослідника містить те, що принесе радість трудівникові науки; це –

²³ Бібліографічний покажчик: Ярослав Грицьковян. – Уклали М. І. Зимомя, І. М. Зимомя. – Ужгород, 1999; пор.: М. І. Зимомя, П. П. Гаврилко. Бібліографічний покажчик: Іван Маркуш. – Ужгород, 1998. – 57 с.; М. Зимомя. Лісові горішки Василя Гомоняна // С. І. Жупанин, В. В. Росул, М. І. Талапканич. Освітлянин – добротворець: Про науково-педагогічну творчість професора Василя Гомоняна. – Ужгород, 1998. – С. 83–92.

сумління, шире вболівання за українську ниву... Либонь цю ознаку мали на оці його старші побратими по перу – світові слави славіст і українознавець Дмитро Чижевський, професори Іван Панькевич, Олекса Горбач, а також майстри слова з України – Олесь Гончар, Микола Бажан. Дружні контакти свого часу налагодилися з письменниками-однодумцями – Романом Іваничуком, літературознавцями Євгеном Кирилюком, Григорієм Вервесом, дослідницею з Німеччини Анною-Галею Горбач... В архіві шанобливо зберігаються їхні листи – знак зустрічей, захопленнь, вражень, обопільних оцінок. Ось, приміром, думка-порада Дмитра Чижевського від 21 жовтня 1957 року: „Книга Мережковського, до речі, належить до найважливіших праць про Гоголя...” А зі столиці Чехії Іван Панькевич 16 листопада 1957 року пристрасно запитує: „Чи Ви ... не могли б зайнятися дослідженням лемківських діалектів і їх історії, лемківського фольклору і літератури?” Натомість автор нині ушлявленого роману „Собор” вважає за потрібне повідомити: „Одержав Вашого листа та опубліковану в „Нашій культурі” статтю про переклади моїх творів у Польщі. Дякую щиро Вам за увагу. Наші бібліографи високо оцінюють Вашу працю. Справді вона багато важить для дослідження і розвитку наших культурних зв’язків”. Це – уривок з листа Олеся Гончара від 4 листопада 1978 року, що надійшов з Києва до Кошаліна. Професор Леонід Рудницький звернувся до д-ра Я. Грицьковяна у червні 1990 року з пропозицією, власне, „проханням стати

членом філологічної секції Наукового товариства імені Тараса Шевченка в Нью-Йорку". Мабуть, це допоки єдина винагорода, якою удостоєно добродія Ярослава Грицьковяна на невтомну працю для України. Настрій для рівноваги – посвітка зі Львова: „Грамота в подяку вельмишановному Ярославу Грицьковяну за велику роботу і науково-методичне забезпечення українського шкільництва в Польщі". Тут хіба „самотня" втіха, бо слова вдячності написав 3 липня 1991 року лауреат Державної премії ім.Тараса Шевченка Ігор Калинець, автор поетичних циклів „Пробуджена муза" та „Невольничча муза". А ось – свідчення для душі. Мовиться про лист керівника української недільної школи з далекого сибірського містечка Сургут, що на Тюменщині, п. Д. Соломошук. Між каліграфічними рядками листа вмотивоване прохання – „переслати нам хоч десять примірників "Журавликів" (підручника Ярослава Грицьковяна – М.З.). Ваш посібник нас захопив і ми були б раді, щоб наші діти вчилися по ньому..." І таких свідчень, як процитований лист від 23 серпня 1997 року, вчений з Кошаліна отримує з близьких і далеких країв. Часом порадують колеги. Ось, наприклад, відомий український вчений-літературознавець і громадський діяч професор Роман Гром'як 8 березня 1999 року дарує книжку о. Василя Мельника-Лімноиченка „Віднайти себе в житті" з пам'ятним написом: „В (ельмишановному) Панові Ярославі Грицьковяну – першовідкривачеві „Логоса" для нових українських читачів..." Позитивні оцінки,

зворушливі відгуки, що містяться в статтях Валерії Ведної з Києва (Українська літературна енциклопедія. – Київ, 1988.

– Т. 1. – С. 493), Базиля Бялокозовича, Людвіки Язукевич-Оселковської (Studia Polono – Slavica – Orientalia. Acta Litteгaгa. – Вроцлав, 1990. – С. 251 – 252), Яцка Леонського (Rocznik Koszalinі. Nr 24. – Кошалін, 1994. – С. 5-6) та інших критиків, без сумніву, тішать. Бо ж вони певним чином засвідчують факт визнання – розрада, коли у родинному колі хтось ласкаво мовить: „Нікому рук докласти на обійсті. Завжди й повсюди то за книжками, то – за паперами..."

Лагідна усмішка ляже на лице. Щойно завершив оповідання для дітей – „Злетілися наче журавлики". Коли ж то було, як розпочав віршувати та писати прозу? Одна з перших поезій з'явилася з-під пера далекого 1956 року. Тоді ж на шпальтах газети „Наше слово"²⁴, яка опісля доволітньої перерви як орган новоствореного Українського суспільно-культурного товариства дійшла до спраглого на українське слово читача, був опублікований вірш „Київ чудовий" („Наше слово" – 1956. – № 14). Відтоді надрукував китицю художніх творів, щоправда, під прибраними прізвищами (Г. Бойчук, В. Перченко).

²⁴ Див.: М. Трухан. Фейлетони. – Львів-Краків-Париж, 1993. – С. 4-5.

Попри ці захоплення він постійно в дорозі, між Кошаліном – Варшавою – Краковим; туди, де книгарні переповнені новинками. З доповідями на міжнародних наукових форумах виступав у Празі, Ташкенті, Будапешті... Ніс слово про Україну. І продовжує нести. Бо знає: „коні не винні” і охочі до праці повинні трудитися...

Свого часу Іван Франко, відвідавши в Києві Івана Нечуя-Левицького, був незвичайно зворушений, коли дізнався про захоплення автора „Кайдашевої сім’ї” всього-навсього „кольоровими малюнками цвітів – гвоздиків, лілей, левкої, астрів”. Згодом, а саме 1905 року, він залишив дивовижно змістовний спомин про київську зустріч. „Левицький, – пише Іван Франко, – ніде не ганяється... за ефектами, не стає на котурни... Нехай же ще довгі літа ясніють над Україною ті тихі та бистрі очі, що підглянули в ній так багато здорового, своєрідного, чистого...”²⁵

Франкові спостереження мимоволі викликають певні рефлексії з проєкцією на характеристику такої людини, яка, хоч і далеко від столиці, наукових центрів, все ж не живогіє у провінційній тиші, а творить під знаком доленосної змагальності... Її дужий поступ можна було легко зауважити, коли Ярослав Грицьковян неважкою легкою ходою підіймався на святу вершину гори Синай; над Єгиптом ще падали вранішні

²⁵ І. Франко. Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 35. – Київ, 1982. – С. 374, 376.

зорі, а він простягав осінньому сонцю погляд примружених очей²⁶. А з уст вирвалися промовисті рядки, написані Лесею Українкою 7 квітня 1910 року в Гелугані:

Тепло та ясно... Чи се Єгипет?
Так, се Єгипет... синій намет
неба високого міниться сявом...
Ох, та й високо ж! Як вільно, як радісно.
Так, се Єгипет ...²⁷

²⁶ Ярослав Грицьковян взяв участь у прощі „Слідами Ісуса Христа”, що відбулася 28 вересня – 12 жовтня 1999 р. маршрутом Єгипет – Ізраїль. – Див.: Наше слово. – 1999. – № 47. – С. 6; М. Зимомря. Вітоки божественних начал або Слово про прощу „Слідами Ісуса Христа” // Благовіст. – 1999. – № 11/12. – С. 3–5.

²⁷ Леся Українка. Зібрання творів у 12-ти томах. – Т. 1. – Київ, 1975. – С. 368.

ОКРЕМІ ВИДАННЯ

1968

[1.] Jak uczyć języka ukraińskiego? Poradnik metodyczny do nauczania języka ukraińskiego w szkołach polskich. Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych. – Warszawa, 1968. – 90 с. Рец.: А. С. Методичний посібник для навчання української мови // Наше слово. – 1968. – № 50. – С. 4.

1987

[2.] Перегук віків. Читанка для 5 класу початкової школи. – Варшава, 1987. – 327 с. Рец.: Співак І. Читанка для У класу // Наше слово. – 1989. – № 16. – С. 4.

1992

[3.] Любіть Україну. Українська література і мова. Підручник для 7 класу. – Варшава, – 1992. – 328 с.

1997

[4.] Журавлики. Підручник для другого класу початкової школи. Видання перше. – Варшава, 1996. – 225 с. Рец.: М. Зимомря. З книжкою до школи. // Вісті Ужгородщини. – 1997. – № 82–83. – С. 8; М. Зимомря. Журавлиним ключем у кожну оселю // Наше слово. – 1997. – № 49. – С. 6; М. Зупом'я. Tankóuyvel az iskolába // Und-vidéki hírek. – 1997. – № 82–83. – November 1.

1998

[5.] Методика вивчення української мови та літератури. Посібник для вчителів української мови в Польщі. – Варшава, 1998. – 231 с.

Бібліографічний покажчик праць Ярослава Грицковяна

Уклали М. І. ЗИМОМРЯ, І. М. ЗИМОМРЯ

1999

- [6.] Виноградник. Підручник для п'ятого класу початкової школи з мовними та граматичними вправами. – Варшава. – 1999. – 265 с.

УПОРЯДКОВАНІ ТА РЕДАГОВАНІ ВИДАННЯ

1960

- [7.] Український календар-альманах – 1960. – Редактори: Я. Грицковян, О. Лапський. – Варшава, 1960. – 271 с.

1965

- [8.] *Może w wuschowaniu młodzieży* [Море в вихованні молоді]. Збірник праць за ред. Я. Грицковяна. – Передмова Я. Грицковяна. – Кошалін, 1965. – 222 с.

1981

- [9.] *Materiały pomocnicze dla nauczycieli języka polskiego klas У-УШ.* [Допоміжні матеріали для вчителів польської мови У-УШ класів]. – За ред. Я. Грицковяна. – Кошалін, 1981. – 73 с.

1984

- [10.] Гірний В. Розгублені сили (роман). – За ред. Я. Грицковяна. – Передмова Я. Грицковяна // Наше слово. – 1984. – № 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31.

1985

- [11.] Гірний В. Розгублені сили (роман). – За ред. Я. Грицковяна. – [продовження] // Наше слово. – 1985. – № 1, 2, 3, 4–36, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48.

1992

- [12.] *Українці w Polsce. Poszukiwania i odkrycia.* – Redaktorzy: J. Leoński, T. Rzepra, teksty w języku ukraińskim J. Hryckowian. – Koszalin – Poznań, maj 1992. – 72 с.

1993

- [13.] Дитячий голос. Щомісячний додаток до „Нашого слова”. Редагує др. Ярослав Грицковян // Наше слово. – 1993. – № 21, 28, 33, 36, 40, 43, 45, 49. – С. 8.

1994

- [14.] Дитячий голос. Щомісячний додаток до „Нашого слова”. Редагує др. Ярослав Грицковян // Наше слово. – № 1. – С. 8.

- [15.] Бюлетень Спілки українців-політв'язнів в Польщі. Редагує: Ярослав Грицковян. Кошалін, 1994. – № 1. – 20 с.

- [16.] *Rocznik Koszaliński.* – Redaktorzy: J. Leoński, J. Hryckowian, C. Partacz, B. Polak, T. Rzepra, J. Sawka. – Koszalin, 1994. – 184 с.

1995

- [17.] Бюлетень Спілки українців-політв'язнів в Польщі. Редагує: Ярослав Грицковян. Кошалін, 1995. – № 2. – 26 с.

- [18.] Слово педагога. Видає Українське вчительське товариство в Польщі. Склад редколегії: Ярослав Грицковян (головний редактор), Микола Зимова, Степан Лашин, Ганна Горнятко. – Кошалін, 1995. – № 1. – 32 с.

- [19.] Слово педагога. – Кошалін – Ужгород, 1996/1997/1998. – № 2/3/4. – 28 с.

ПУБЛІКАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПРАЦЬ

1956

- [20.] Декілька слів про нашу інтелігенцію // Наше слово. – 1956. – № 13. – С. 2.

[21.] Краків організується. [Перше офіційне зібрання українців Кракова, яке відбулося 7 грудня 1956 р.] // Наше слово. – 1956. – № 18. – С. 4.

[22.] Молодь Кракова організує гурток УСКТ. [Голоси студентів у справах організації культурного життя в Кракові] // Наше слово. – 1956. – № 20. – С. 2.

1957

[23.] Ми не можемо залишитись позаду всіх. [Відповідь на статтю В. Поліщука „Покінчити з міркуванням”] // Наше слово. – 1957. – № 1. – С. 3.

[24.] Збори українців у Кракові. [Повідомлення про вибори Правління гуртка УСКТ, які відбулися 8 лютого 1957 р.] // Наше слово. – 1957. – № 6. – С. 2.

[25.] Організуймо фронт проти мовної денационалізації. // Наше слово. – 1957. – № 11. – С. 3.

[26.] Величава незабутня зустріч. [Про відкриття студентського фестивалю в Москві] // Наше слово. – 1957. – № 12. – С. 4.

[27.] Незабутня зустріч. [Про зустрічі на фестивалю в Москві з українськими студентами світу] // Наше слово. – 1957. – № 19. – С. 3.

[28.] Співець краси України. [Про творчість Миколи Гоголя. У статті лист М. Гоголя українською мовою до Б. Залеського] // Наше слово. – 1957. – № 52. – С. 4.

1958

[29.] Що думаю про „Лемківське слово”. [Мовиться про з'яву видання додатку до „Нашого слова” – „Лемківське слово”] // Наше слово. – 1958. № 13. – С. 5.

[30.] Заклик до української молоді інтелігенції і студентів у Польщі. [Про створення гуртків інтелігенції, секцій для розвитку культурної українознавчої праці]. Заклик підписали: Я. Грицьковян, Ю. Квятков-

ський, Ст. Худько, М. Балій, А. Марушечко, Т. Керенко] // Наше слово. – 1958. – № 7. – С. 3.

[31.] На актуальні теми краківського гуртка. [Про краківських студентів, їх зацікавлення культурною діяльністю та конкретні постулати] // Наше слово. – 1958. – № 52. – С. 6.

1959

[32.] Микола Гоголь в 150 роковини народження // Наше слово. – 1959. – № 14. – С. 2.

[33.] Черт в изображении Н. В. Гоголя. // Русский голос. – 1959. – № 14–15. – С. 2, 5.

[34.] Україна в творчості Тимка Падури // Наша культура. – 1959. № 8. – С. 4.

[35.] Література – річ серйозна (передз'явиські міркування) // Наша культура. – 1959. – № 10. – С. 15.

1960

[36.] Національні меншості в Польщі // Український календар – 1960. – Варшава. 1960. – С. 50–51.

[37.] Як влаштувати вечорницю й літературну вечірку // Український календар – 1960. – Варшава. 1960. – С. 101–103.

[38.] Весілля на Лемківщині // Український календар – 1960. – Варшава. 1960. – С. 177–180.

[39.] Місто в історії. [Про столицю України – Київ] // Наша культура. – 1960. – № 9. – С. 13.

[40.] Про розвиток і недоліки українського шкільництва в Польщі [Доповідь на 11 Пленумі Головного Правління УСКТ, яке відбулося 2 жовтня 1960 року] // Наше слово. – 1960. – № 42. – С. 7.

1961

[41.] Гоголь и народная фантастика // Русский Голос. – 1961. – № 19–20. – С. 2.

1962

[42.] Як розбуджувати зацікавлення дитини до вивчення рідної мови // Наше слово. – 1962. – № 10. – С. 4.

1963

[43.] Міжвоєвський огляд драмгуртків у Щецінку // Наше слово. – 1963. – № 15. – С. 7.

[44.] Підсумки доробку УСКТ на Кошалінщині // Наше слово. – 1963. № 29. – С. 6.

[45.] З Мендзешина і Слупська до Лігніці курс учителів української мови // Наше слово. – 1963. – 35. – С. 6.

[46.] Щасливої вам дороги, мандрівники // Український календар – 1963. – Варшава, 1963. – С. 303–309

1965

[47.] Київські ремінісценції [Про виклади на курсах для вчителів української мови з Польщі у Києві] // Наше слово. – 1965. – № 38. – С. 5, 6.

[48.] Szkolnictwo ukraińskie w Polsce [Українське шкільництво в Польщі] // Nowa Szkoła. – 1965. – № 2. – С. 12.

[49.] Ukraińskie polonica w czasopiśmie „Wseswit” // Przegląd Humanistyczny. – 1965. – № 2. – С. 183–185.

[50.] Матеріали для методики навчання української мови в польських школах [Цикл допоміжних матеріалів для вчителів] // Наше слово. – 1965. – № 51. – С. 3. [Передмова Ярослава Грицьковяна].

1966

[51.] Матеріали для методики навчання української мови в польських школах [Продовження. На допомогу вчителям] // Наше слово. – 1966. – № 5, 9, 13, 17, 22, 38, 44, 48, 52. – С. 3.

[52.] Гурток УСКТ в Кракові [Підсумок десятилітньої культурно-освітньої діяльності краківського гуртка] // Український календар – 1966. – Варшава. – С. 116–120.

[53.] Початкова школа в Білому Борі [її перше десятиріччя, присвєчення імені Т. Шевченка] // Український календар – 1966. – Варшава, 1966. – С. 99–100.

[54.] Українське шкільництво в Польщі [Огляд за 1956–1966 роки] // Дружно вперед (Пряшів, Словаччина). – 1966. – № 10. – С. 2.

1967

[55.] Матеріали для методики навчання української мови в польських школах [Продовження. На допомогу вчителям] // Наше слово. – 1967. – № 4, 8, 12, 17, 21, 24, 38, 43, 47, 52. – С. 3.

[56.] Богдан Лепкий і Ярослав Галан [Про зустрічі обох письменників у Краківському університеті] // Дружно вперед. – 1967. – № 1. – С. 23.

[57.] Взаємозв'язки Крашевського зі Скальковським [Зустрічі польського письменника і українського історика та їх кореспонденція] // Дука (Пряшів). – 1967. – № 3. – С. 71–72.

[58.] Георгій Кониський (1717–1795) [Про творчість письменника] // Український календар – 1967. – Варшава, 1967. – С. 167–168.

[59.] Пантелеймон Куліш (1836–1897) // Український календар – 1967. – Варшава, 1967. – С. 168–170.

[60.] Кошалін – Полтава [Про регіональні взаємозв'язки між Польщею та Україною] // Наше слово. – 1967. – № 24. – С. 2.

1968

[61.] Матеріали для методики навчання української мови в польських школах [Продовження. На допомогу вчителям] // Наше слово. – 1968. – № 3. – С. 3. – № 6, 10, 15, 19, 23, 36. – С. 4.

[62.] „Всесвітові” 10 років // Український календар – 1968. – Варшава, 1968. – С. 110–112.

[63.] Українська література в польських перекладах // Наша культура. – 1969. – № 4. – С. 4–5.

[64.] Ярослав Галан у Ягеллонському університеті // Наше слово. – 1969. – № 43. – С. 3.

1970

[65.] Творчий шлях Юрія Нементовського – сина Ульяни Кравченко // Наше слово. – 1970. – № 42. – С. 3.

1971

[66.] Леся Українка в ПНР // Український календар – 1971. – Варшава, 1971. – С. 181–182.

[67.] Леся Українка і Польща // Дукля. – 1971. – № 5. – С. 67–72.

[68.] Крутими бещадськими дорогами [Про мандрівку українських студентів по Бещадах] // Наше слово. – 1971. – № 37. – С. 6.

1972

[69.] Микола Гоголь і Україна / До 120-річчя з дня смерті // Наша культура. – 1972. – № 3. – С. 2–3.

[70.] Шевченко в польській критиці. Бібліографія польської шевченкіани. // Наша культура. – 1972. – № 4. – С. 15; № 5. – С. 15.

1973

[71.] Вивчення польсько-українських взаємин у польському літературознавстві // Радянське літературознавство (Київ). – 1973. – № 6. – С. 81–86.

1974

[72.] Literaturoznawstwo ukraińskie lat 1945–1970 o polsko-ukraińskich i ukraińsko-polskich stosunkach literackich // Slavia Orientalis. – 1974. – № 3. – С. 257–268.

66

1975

[73.] Aktualizacja i uzupelnianie wiedzy metoduczno-przedmiotowej nauczycieli języka gosyjskiego // Materiały informacyjne i sprawozdania. – Koszalin, 1975. – С. 26–32.

1977

[74.] Особливості українських імен [Про зустрічі української громади Кошаліна і Слупська з проф. Михайлом Лесівим] // Наше слово. – 1977. – № 11. – С. 5.

1978

[75.] Перші заходи над створенням українського літературно-наукового місячника в Польщі // Наша культура. – 1978. – № 5. – С. 2, 3, 4.

[76.] Олесь Гончар у польських перекладах та критиці // Наша культура. – 1978. – № 6. – С. 1–2.

1979

[77.] Романові Іваничуку сповнилося п'ятдесят років // Наша культура. – 1979. – № 5. – С. 3.

[78.] Максим Рильський і Польща // Наша культура. – 1979. – № 8. – С. 5.

[79.] Українська література в польських перекладах та критиці 70-их років // Література правди і прогресу. – Упорядник і редактор Г. Д. Вервес. – Київ, 1979. – С. 283–305.

1980

[80.] Мар'ян Якубець [З нагоди сімдесятих роковин його народження. Бібліографія його статей і досліджень про українську літературу] // Наша культура. – 1980. – № 9. – С. 3.

[81.] Петро Гулак-Артемовський (1790–1985) // Український календар – 1980. – Варшава, 1980. – С. 68–70.

67

[82.] Українські класики в польських перекладах 1945–1965 // Український календар – 1980. – Варшава, 1980, С. 40–44.

[83.] Степан Чарнецький (1881–1944) // Наша культура. – 1980. – № 2. – С. 6–7.

[84.] Poezja Mukoly Bazana w przekładach polskich // Studia Polono-Slavica-Orientalia. Acta Litteraria Y1. – Ossolineum, 1980. – С. 261–272.

1981

[85.] Сучасна українська поезія в Польщі // Український календар – 1981. – Варшава, 1981. – С. 178–183.

[86.] Polsko-ukraińskie związki literackie – stan i potrzeby badań // Rocznik Komisji Historyczno-Literackiej XY111. – 1981. – Wrocław Ossolineum, 1981. – С. 153–178.

1982

[87.] Помер Василь Гірний // Наша культура. – 1982. – № 1. – С. 13–14.

[88.] Сучасна проза української меншості в Польщі // Український календар – 1982. – Варшава, 1982. – С. 186–190.

[89.] Українська поезія в польських перекладах 70-их років // Український календар – 1982. – Варшава, 1982. – С. 171–175.

1983

[90.] Наші літературознавці // Український календар – 1983. – Варшава, 1983. – С. 54–57. [Огляд праць С. Козака, Я. Грицьковяна, В. Починайла, А. Середницького].

[91.] Остап Луцький (1883–1941) // Український календар – 1983. – Варшава, 1983. – С. 82–83.

[92.] Василь Гірний // Український календар – 1983. – Варшава, 1983. – С. 199–200.

[93.] На ювілей Білобірської школи // Наше слово. – 1983. – № 47. – С. 1–4.

1984

[94.] Поезія Миколи Бажана в польських перекладах // Український календар – 1984. – Варшава, 1984. – С. 112–114.

[95.] Українська поезія в польських перекладах 70-их років. // Новий шлях. Календар-альманах 1984 (Торонто). – С. 159–165.

[96.] Kazimierz Andrzej Jaworski jako tłumacz poezji ukraińskiej // Studia Polono-Slavica Orientalia. Acta Litteraria Y111. Pod red. W. Białokozowicza. Wrocław Ossolineum, 1984. – С. 83–99.

1985

[97.] Олександр Русов // Український календар – 1985. – Варшава, 1985. – С. 109–111.

[98.] Розвиток літератури українського населення в післявоєнній Польщі // Нова думка (Югославія). – 1985. – № 48. – С. 36–40.

1986

[99.] Literatura ukraińska w Polsce // Życie Literackie. – 1986. – № 49. – С. 6.

[100.] Українська література радziecka w przekładach i kręgu polskiej lat 1945–1985 // Slavia Orientalis. – 1986. – № 1. – С. 129–149.

[101.] Способи і методи совершенствования знаній по русскої и советскої літературе в системе повышения квалификации учителей-русистов польскої школи // Научные традиции и новые направления в преподавании русского языка и литературы. – Будапешт, 1986. – С. 194–195.

1987

[102.] Polsko-ukraińskie związki literackie – stan i potrzeby badań // Studia Polono-Slavica – Orientalia. Acta Litteraria X. Pod red. W. Białokozowicza, Wrocław Ossolineum. – 1987. – С. 237–288.

- [103.] К. А. Яворський і Україна [Про переклади польського поета з української поезії] // Український календар – 1987. – Варшава, 1987. – С. 206–210.
- [104.] Незвичайний перекладач [Про переклади С. Твердохліба з української поезії на польську мову] // Наше слово. – 1987. – № 42. – С. 1, 3.
- [105.] Слідами Тисячоліття [Про популярно-наукову сесію в Кошаліні на тему „Українське тисячоліття”, яка відбулася 25 червня 1988 р. з участю учителів і української громадськості] // Наше слово. – 1988. – № 36. – С. 1.
- [106.] До теми Шевченко і Біблія // Греко-католицький церковний календар – Варшава, 1988. – С. 95–97.
- 1989
- [107.] До питання про „Молоду музу” [Огляд творчості П. Карманського, Б. Лепкого, В. Пачовського, С. Чернецького, О. Лупького, С. Твердохліба, В. Бирчака, М. Яцкова] // Варшавські українознавчі записки – зошит 1. Під редакцією Степана Козака. – Варшава, 1989. – С. 169–184.
- [108.] До теми Шевченко і Біблія // Український православний календар – 1989. – США, 1989. – С. 106–108.
- [109.] Шевченко і Біблія // Християнський голос (Мюнхен). – 1989. – № 15. – С. 2.
- [110.] Організуємо фронт патріотичного виховання [Про елементи патріотичного виховання в українських школах та родинях, завдання вчителів] // Наше слово. – 1989. – № 4. – С. 1, 5.
- 1990
- [111.] Григорій Лужницький (27.08.1903 – 3.03.1990) [Посмертна згадка] // Наше слово. – 1990. – № 21. – С. 4.
- [112.] Григорій Лужницький (1903–1990). [Посмертна згадка] // Християнський голос. – 1990. – № 29. – С. 4.

- [113.] Не хочемо бути монополістом, але нам легше бути разом. Доповідь д-ра Ярослава Грицьковяна на конференції Кошалінського відділу ОУП // Наше слово. – 1990. – № 44. – С. 1, 5.
- [114.] Наші надії великі, але покищо тільки надії [Про розвиток греко-католицької Церкви у Польщі]. Виступ по радіо „Голос української діаспори” від 14 жовтня 1990 року (Монте-Карло), а також „Голос Мирян” від 21 жовтня 1990 року (Філадельфія). // Патріярхат. – 1990. – № 12. – С. 11–12.
- [115.] Grupa „Logos”. Ukraińscy pisarze katolscy w Polsce okresu międzywojennego // Slavia Orientalis. – 1990. – № 1–2. – С. 133–141.
- [116.] Literatura ukraińska w przekładach i kręgu polskiej (str. 139–159). Bibliografia przekładów i polskiej ukraïnistyki literackiej za lata 1945–1985 (str. 161–240). [Українська література в перекладах і польській критиці (С. 139–159). Бібліографія перекладів і польської літературної україністики за 1945–1985 рр. (С. 161–240)] // Studia Polono-Slavica-Orientalia. Acta Literaria X11. Wrocław Ossolineum. – 1990. – С. 139–240.
- 1991
- [117.] „Wierzę w siłę ducha...” (Klucz do duchowości Iwana Franki). [„Вірю в силу духа” – ключ до світогляду Івана Франка] // Zeszyty Naukowe KUL. – 1991. – № 1–2. – С. 107–117. [Резюме англійською мовою].
- [118.] Шевченко і Біблія // Святи Тараса Шевченка Збірник статей до 175-річчя з дня народження поета. – Редактори Л. Залеська-Онишкевич, Л. Рудницький, Б. Певний, Т. Гунчак. – Записки наукового товариства ім. Т. Шевченка – Філологічна секція. – Т. 214. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто – Львів, 1991. – С. 23–29.
- [119.] Учительська конференція й курс у Польщі // Відгукніться. – 1991. – № 4. – С. 44–45.
- [120.] З архівів бувшої кошалінської Комендатури для справ безпеки [Про міліційний нагляд над українською меншістю на Кошалінщині] // Наша культура. – 1991. – № 2. – С. 14.

- [121.] Українська католицька література. На матеріалі групи „Логос” // Наша культура. – 1991. – № 5. – С. 10–11.
- [122.] Берестейська унія та її наслідки // Патріярхат (Нью-Йорк). – 1991. – № 7–8. – С. 19–20.
- [123.] Не може приєднатися до думки А. Старуха [Критично про працю УСКТ в минулому] // Наше слово. – 1991. – № 6. – С. 6.
- [124.] Організується Асоціація українських професійних учителів // Наше слово. – 1991. – № 36. – С. 5.
- [125.] Мирослав Трухан про українців у Польщі [Про дисертацію М. Трухана, яка появилася під заголовком „Українці в Польщі після другої світової війни 1944–1984”] // Наше слово. – 1991. – № 37. – С. 6.
- [126.] Українське шкільництво в країнах Східної Європи – спроби підсумку та пропозиції на завтра. [Доповідь на 11 Світовому з’їзді УСПУ в Філадельфії від 28 червня 1991 року] // Наше слово. – 1991. – № 40. – С. 5.
- [127.] З’їзд українських вчителів у Філадельфії [Про з’їзд Української спілки професійних учителів, одної з організацій в Америці, який відбувся від 28–30 червня 1991 р.] // Наше слово. – 1991. – № 40. – С. 5.
- [128.] Скільки українців живе на Кошалінщині? // Наше слово. – 1991. – № 46. – С. 5.
- [129.] Про розвиток програм і підручників української мови для початкової школи в Польщі // Відгукніться (Торонто). – 1990–1991. – № 4. – С. 31–33.
- [130.] Українське шкільництво в країнах Східної Європи // Відгукніться. – 1991. – № 5. – С. 15–17.

1992

- [131.] Чи мови повинні бути ознакою патріотизму? ... [Відповідь Миколі Рябчуку] (Київ) // Наше слово. – 1991. – № 15. – С. 5.
- [132.] Українці на Помор’ї – вчора і сьогодні [Про наукову секцію, організовану Українським вчительським товариством при співпраці Східного Інституту Університету ім. А. Міцкевича в Познані та вояводської бібліотеки в Кошаліні] // Наше слово. – 1992. – № 25. – С. 1, 5.

- [133.] Слово д-ра Ярослава Грицьковяна на відкритті Фестивалю [Дитячий фестиваль в Кошаліні] // Наше слово. – 1992. – № 31. – С. 1, 5.
- [134.] Для пам’яті, голосу і перспективи. Установчий з’їзд Спілки українців-політв’язнів сталінського періоду в Білому Борі // Наше слово. – 1992. – № 34. – С. 1, 5.
- [135.] На новій дорозі. [На порозі навчального року: кілька думок голови Українського вчительського товариства в Польщі про українське шкільництво] // Наше слово. – 1992. – № 35. – С. 1–5.
- [136.] Заклик українського вчительського товариства // Наше слово. – 1992. – № 40. – С. 8 [У співавторстві: С. Бень, М. Бігун, В. Галак, І. Дрозд, М. Мричко, М. Філь, М. Шумада].
- [137.] Українське шкільництво в потребі [Про розмови з представниками Міністерства національної освіти в справах українського шкільництва] // Наше слово. – 1992. – № 49. – С. 1.
- [138.] Визвольна боротьба українського народу. Повстанський рух за самостійність. Причини невдачі визвольної боротьби 1918 р // Перемиські дзвони. – 1992. – № 10–12. – С. 3–47.
- [139.] Szkolnictwo ukraińskie na Pomorzu Środkowym w latach 1956–1992 // Ukraina i Polacy. Poszukiwania i odkrycia. – Koszalin – Poznań, – 1992. – С. 51–56.
- [140.] Ogólnopolska sesja ukraiństyczna w Koszalinie (8–9 maja 1992) // Ukraina i Polacy. Poszukiwania i odkrycia. – Koszalin – Poznań, 1992. – С. 64–66.
- [141.] Загальнопольська українознавча секція в Кошаліні (8–9 травня 1992) // Ukraina i Polacy. Poszukiwania i odkrycia. – Koszalin – Poznań, 1992. – С. 67–72.

1993

- [142.] Соборній і незалежній [Про відзначення 75-річчя проголошення Української Народної Республіки] // Наше слово. – 1993. – № 8. – С. 5
- [143.] Питання з резонансом. Про Унію та уніятів у Кракові // Наше слово. – 1993. – № 11. – С. 6.

- [144.] Міжнародний симпозіум про Унію та уніятів // Християнський голос. – 1993. – № 9. – С. 4.
- [145.] Зберегти сліди. [Про будову партизанських пам'ятників на засіданні Головної управи Спілки політ'язнів] // Наше слово. – 1993. – 12. – С. 3.
- [146.] Потрібна і допоможна. [Опії і оцінки про нову організацію – Об'єднання українців у Польщі] // Наше слово. – 1993. – № 23. – С. 1, 5.
- [147.] Міжнародний симпозіум у Варшавському університеті. [25-27 травня 1993 р. у Варшавському університеті відбулася сесія на тему „Польсько-українські зустрічі: історія, мова, література”. Організатором сесії була кафедра українистики] // Наше слово. – 1993. – № 28. – С. 1, 6.
- [148.] Міжнародний симпозіум українців [Про наукову сесію організовану кафедрою українистики Варшавського університету] // Християнський голос. – 1993. – № 29. – С. 5.
- [149.] Нова реформа і українське шкільництво [Про працю і плани Українського вчительського товариства] // Наше слово. – 1993. – № 34. – С. 1, 6.
- [150.] Можливо щастя не забракне. [Засідання управи відділу ОУП в Кошаліні] // Наше слово. – 1993. – № 46. – С. 6.
- [151.] Українське шкільництво в Польщі // Відгукніться. – 1993. – № 7. – С. 25–26.
- [152.] Шевченко і Біблія. // Нові Дні (Торонто). – 1993. – № 516. – С. 21–23.
- [153.] „Вірю в силу духу...” – ключ до вивчення світогляду Івана Франка // Другий Міжнародний Конгрес Українців. Літературознавство. – Львів, 22–28 серпня 1993 року. – Львів, 1993. – С. 278–284.
- [154.] Polska i Ukraina (Zarys związków literackich) // Rocznik Koszaliński. – Pod red. T. Rzery i J. Leońskiego. – Koszalin, 1993. – № 23. – С. 120–134.

1994

- [155.] Зустріч з українською канадською освітою (3 У1 Конгресу СКУ в Торонті) // Наше слово. – 1994. – № 9. – С. 1–2; – № 10. – С. 2 [Закінчення з 9 номеру].

- [156.] Кошалін – своїй громаді. [Про Шевченківське свято] // Наше слово. – 1994. – № 10. – С. 8.
- [157.] Рік української родини. [Заклик до вчителів і батьків]. // Наше слово. – 1994. – № 14. – С. 8.
- [158.] Перемиські зустрічі з українською літературою [Про письменників, які мешкали і творили в Перемишлі] // Наше слово. – 1994. – № 26. С. 8, 12.
- [159.] Драматичні твори Василя Пачовського // Świat przedstawiony w dziełach pisarzy Wschodniej Słowiańszczyzny. – Pod red. W. Wilezińskiego. – Zielona Góra, 1994. – С. 185–198.
- [160.] Iwana Franki poglądy na kwestie unii brzeskiej [Оцінка І. Франка берестейської унії] // Unia brzeska. Geneza, dzieje i konsekwencje w kulturze narodów słowiańskich. – Praca zbiorowa pod red. R. Łuznego, Fr. Ziejki i A. Kerpińskiego. – Kraków, 1994. – С. 442–449. [Резюме англійського, російського мовами].
- [161.] Ukraińscy pisarze katolicku w Polsce. Grupa „Logos” [Українські католицькі письменники в Польщі. Група „Логос”] // Rocznik Koszaliński. – Pod red. T. Rzery i J. Leońskiego. – Koszalin, 1994. – № 24. – С. 7–19.
- [162.] Z prac polskich ukraińców [Про публікації О. Земного, Г. Паїонка, Р. Тожецького, Р. Лукомського, Ч. Партача, Б. Поляка] // Rocznik Koszaliński – 1994. – Pod red. T. Rzery i J. Leońskiego. – Koszalin, 1994. – № 24. – С. 162–163.
- [163.] Українська література в Польщі. Літературознавчі та літературно-критичні матеріали [Бібліографія] // Українська література в загальношкільній освіті та світовому літературному контексті. – Т. 5. – Під ред. Г. Д. Вервеса. – Київ, 1994. – С. 193–488.

1995

- [164.] Українська Головна Визвольна Рада і її польська політика. // Перемиські дзвони. – 1965. – № 4. – С. 22–24.

- [165.] Його немає вже між нами [Про Михайла Шпиду] // Наше слово. – 1995. – № 8. – С. 3.
- [166.] Викладачі Волинського університету в Кошаліні // Наше слово. – 1995. – № 13. – С. 7.
- [167.] В Кошаліні Шевченка шанували діти // Наше слово. – 1995. – № 17. – С. 6.
- [168.] Про національні меншості на міжнародній конференції в Голдапі [Про конференцію на тему „Національні меншості в Данії, Німеччині, Польщі, на Литві і в Україні”, яка відбулася 26–29 квітня 1995 р. в Голдапі] // Наше слово. – 1995. – № 20. – С. 6.
- [169.] Про Берестейську унію в Колобжегу та Свідвіні // Християнський голос. – 1995. – № 26. – С. 3.
- [170.] На порозі нового навчального року // Наше слово. – 1995. – № 35. – С. 1–6.
- [171.] Підсумки святкувань Берестейської унії на Кошалінщині // Наше слово. – 1995. – № 40. – С. 7.
- [172.] Відзначення 400-ліття. Владика Іван Мартиняк брав участь у святкуванні Берестейської унії в Кошаліні // Християнський голос. – 1995. – № 42. – С. 5.
- [173.] Празник у Кракові [3 нагоди Берестейської унії] // Наше слово. – 1995. – № 44. – С. 10.
- [174.] Українське вчительське товариство в Польщі // Слово педагога. – 1995. – № 1. – С. 6–8.
- [175.] Організація комплексів та її сутність. [Методика навчання української мови] // Слово педагога. – 1995. – № 1. – С. 10–12.
- [176.] До питання генези добра й зла у виховних оцінках Йосипа Терелі. [Співавтор – М. Зимомря] // Слово педагога. – 1995. – № 1. – С. 23–25.

1996

- [177.] Видатний син Сянїччини Іван Филиппак. [Про творчість письменника] // Наше слово. – 1996. – № 4. – С. 5.

- [178.] Кентшин 1996: на порозі 50-річчя виселення // Наше слово. – 1996. – № 21. – С. 6.

- [179.] Пам'яті Василя Гірного // Український альманах – 1996. – Відповідальний редактор С. Заброварний. – Варшава, 1996. – С. 115–117.

- [180.] До історії просвітницького руху в Перемишлі // Перемишль і перемиська земля протягом віків. Збірник наукових праць і матеріалів. – Під редакцією С. Заброварного. – Перемишль – Львів, 1996. – С. 223–232.

- [181.] Аби стала Україна знаною в світах... [Слово з нагоди ювілею Миколи Зимомря] // Орбіта (Ужгород, Україна). – 1996. – № 50. – С. 14.

1997

- [182.] На порозі нової шкільної реформи // Наше слово. – 1997. – № 13. – С. 2.

- [183.] День скорботи. Кошалін [Про наукову сесію присвячену акції „Вісла”, яка відбулася 10 травня 1947 р.] // Наше слово. – 1997. – № 23. – С. 2.

- [184.] Кошаліняни вибрали голову відділу ОУП [Про д-ра Романа Дрозда] // Наше слово. – 1997. – № 26. – С. 2.

- [185.] Краків і українці. 3 нагоди усекагівського ювілею [3 історії життя українських студентів у Кракові 1955–1959] // Між сусідами. – Краків, 1977. – Випуск 7. – С. 72–80.

- [186.] Polsko-ukraińskie pogranicze kulturowe na łamach „Encyklopedii Ukrainoznawstwa” // Acta Polono-Ruthenica II. – Red. tomu: B. Białokozowicz. profesorowi Ryszardowi Łużnemu twórcy kulturologicznej szkoły badawczej w sławistyce polskiej na Jego Siedemdziesięciolecie. – WSP Olsztyn, 1997. – С. 447–458.

- [187.] Українська освіта в Польщі – шлях і огляд у майбутнє // Всеукраїнська науково-методична конференція 23–24 жовтня 1997 року. – Матеріали доповідей та повідомлень. – Ужгород, 1997. – С. 266–270.

1998

- [188.] О ситуації едукacyjnej mniejszości ukraińskiej na Pomorzu Środkowym (1956–1996) // Pomierania Ethnica. Mniejszości narodowe i etniczne na

Pomogu Zachodnim. Praca zbiorowa pod. red. Marzeny Giedrojc i Janusza Mieczkowskiego. – Szczecin, 1998. – С. 161–168.

[189.] Poezja moralistyczna Iwana Franki – dawne wzorce, idee, koncepcje twórcze // Słowianie Wschodni. Duchowość – Kultura – Język. Księga referatów wygłoszonych na sesji jubileuszowej z okazji siedemdziesięciolecia urodzin profesora Ryszarda Łuźnego i Wiesława Witkowskiego. Kraków 18–19 kwietnia 1997. – Pod red. A. Wołec, D. Piwowarskiej, A. Rażny. – Kraków, 1998. – С. 121–128.

[190.] Iwan Franko i Biblia // Biblia w literaturze. – Praca zbiorowa pod red. R. Łuźnego i D. Piwowarskiej. – Kraków, 1998. – С. 335–342.

[191.] Вістки із Польщі [Уривки з листа про українське шкільництво] // Відгукніться! – 1997–1998. – № 12. – С. 29.

[192.] Київ–Варшава: справи освіти національних меншостей // Наше слово. – 1998. – № 16. – С. 8.

[193.] У вінок Духновичу // Слово педагога. – 1998. – № 2–4. – С. 23–24 (Співавтор: М. Зимоля, М. Талапанич).

1999

[194.] Szkolnictwo ukraińskie na Pomorzu Zachodnim – czynnik zachowania tożsamości narodowej // Ukraina – Polska. Kultura. Wartości. Zmagania duchowe. Praca zbiorowa pod redakcją Romana Drodza, Romana Skeczkowskiego, Muchoły Zymontji. Koszalin, 1999. – С. 215–234. (Співавтор: М. Талапанич).

РЕЦЕНЗІЇ

[195.] Р. Іваничук. На краю ночі. – Львів, 1960. – 219. – Рец.: // Наше слово. – 1961. – № 5. – С.

[196.] Незвичайна розповідь „Тимофія Марка”. Salomon Straus-Marko. Czysta krew. – Łódź, 1966. – Рец.: // Наше слово. – 1966. – № 9. – С. 8.

[197.] П. Куліш. Вибрані твори. Київ, 1969. – 554 С. – Рец.: // Slavia Orientalis. – 1971. – № 1. – С. 98–99.

[198.] Збірник праць вісімнадцятої наукової шевченківської конференції. Відповідальний редактор Є. Кирилюк. – Київ, 1971. – 308 С. – Рец.: // Slavia Orientalis. – 1973. № 3. – С. 403–408.

[199.] Є. Кирилюк. Слово віддане народові. Вибрані праці. – Київ, 1972. – 397 с. – Рец.: Slavia Orientalis. – 1974. – № 4. – С. 489–492.

[200.] П. Хропко. Біля джерел української реалістичної поезії. Київ, 1972. – 187 с. – Рец.: Slavia Orientalis. – 1975. – № 2. – С. 226–228.

[201.] Z dziejów stosunków literackich polsko-ukraińskich. Praca zbiorowa pod red. S. Kozaka i M. Jakóbca. Wrocław, Ossolineum, 1974. – 279 с. – Рец.: // Slavia Orientalis. – 1975. – № 3. – С. 368–373.

[202.] О. Dowżenko. Zaczarowana Desna i inne opowieści filmowe. tłum. St. E. Bury. Wstęp: St. Kozak. – Warszawa, 1976. – С. 434. // Наша культура. – 1978. – № 3. – С. 15.

[203.] Шевченківський словник у двох томах. – Київ, 1976–1977. – Т. 1. – 414 с. – Т. 2. – 410 с. – Рец.: // Slavia Orientalis. 1980. – № 4. – С. 551–553.

[204.] Нові видання творів Тараса Шевченка в Польщі. (Огляд за 70-і роки) // Наша культура. – 1981. – № 3. – С. 7.

[205.] I Kongres Międzynarodowej Asocjacji Ukraińców w Kijowie. Sprawozdanie Slavia Orientalis. – 1991. – № 1–2. – С. 226–231.

[206.] Międzynarodowe sympozjum o unii i unitach w kulturze polskiej oraz kulturze narodów słowiańskich w Krakowie. Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze. Pod red. R. Łuźnego i W. Mokrego. – Kraków, 1993. – Zeszyt 1–2. – С. 459–462.

[207.] Wspomnienia matki (Zofia z Fredrów Szeptycka), Moj syn metropolita Szeptycki, Wrocław, 1993. – Рец.: // Głos Pomorza. – 1994. – № 272. – С. 4.

ХУДОЖНІ ТВОРИ

[208.] Київ чудовий [вірш] // Наше слово. – 1956. – № 14. – С. 4.

[209.] Не підвели [файлетон] // Наше слово. – 1957. – № 5. – С. 5. [Псевдонім: В. Перченко].

[210.] Сон [вірш] // Наше слово. – 1957. – № 41. – С. 4.

- [211.] Тесе... прошу тихше! [фейлетон] // Наше слово. – 1958. – № 2. – С. 7.
[Псевдонім: В. Перченко]; // Український календар – 1960. – Варшава, 1960. – С. 209–210; // Гомін. Літературна антологія. – Варшава, 1964. – С. 214.
- [212.] Спізнався [фейлетон] // Наше слово. – 1958. – № 14. – С. 7. [Псевдонім: В. Перченко]; // Гомін. Літературна антологія. – Варшава, 1964. – С. 216.
- [213.] Сонце над Бескидами [нарис] // Наше слово. – 1958. – № 34. – С. 7; // Любіть Україну. Українська література і мова. Підручник для 7 класу. – Варшава, 1992. – С. 293 – 295.
- [214.] Курсороб [фейлетон] // Наше слово. – 1959. – № 3. – С. 7. [Псевдонім: В. Перченко].
- [215.] Доля [вірш] // Наша культура. – 1960. – № 8. – С. 7. [Псевдонім: Г. Бойчук].
- [216.] Над берегом голубого Дніпра (із щоденника подорожнього). // Наша культура. – 1960. – № 11. – С. 2–3; // Любіть Україну. Українська література і мова. – Підручник для 7 класу. – Варшава, 1992. – С. 5–7.
- [217.] Діти (оповідання) // Наша культура. – 1960. – № 11. – С. 9; // Гомін. Літературна антологія. – Варшава, 1964. – С. 212–213. [Псевдонім: Григор Бойчук].
- [218.] Останній бій [уривок повісті] // Український календар – 1960. – Варшава, 1960. – С. 210–211.
- [219.] Вакації й фейлетон [фейлетон] // Наше слово. – 1961. – № 40. – С. 7; // Гомін. Літературна антологія. – Варшава, 1964. – С. 217 [Псевдонім: В. Перченко].
- [220.] Літературний конкурс [фейлетон] // Наше слово. – 1961. – № 50. – С. 7. [Псевдонім: В. Перченко].
- [221.] Чуже хвалить... Український календар – 1966. – Варшава, 1966. – С. 255–257. [Псевдонім: Г. Бойчук].
- [222.] Мала вчителька [оповідання для дітей] // Український календар – 1966. – Варшава, 1966. – С. 310–312 [Псевдонім: Г. Бойчук]; // Любіть

- Україну. Українська література і мова. – Підручник для 7 класу. – Варшава, 1992. – С. 20–22.
- [223.] Не знаю [фейлетон] // Український календар – 1967. – Варшава, 1967. – С. 260. [Псевдонім: Г. Бойчук].
- [224.] Перший урок. У вчительській [оповідання] // Український календар – 1968. – Варшава, 1968. – С. 255–257. [Псевдонім: Г. Бойчук].
- [225.] Буває і так. Остання ніч [оповідання. уривок повісті] // Український календар – 1970. – Варшава, 1970. – С. 207–209; 293–294. [Псевдонім: Г. Бойчук].
- [226.] Остання зустріч [нарис про Л. Гєца] // Український календар – 1979. – Варшава, 1979. – С. 210–213.
- [227.] Бескиди [вірш] // Український календар – 1979. – Варшава, 1979. – С. 213; // Перегук віків. Читанка для 5 класу початкової школи. – Варшава, 1987. – С. 41.
- [228.] Літо у Києві [оповідання] // Перегук віків. Читанка для 5 класу початкової школи. – Варшава, 1987. – С. 5–7.
- [229.] У школі ім. Тараса Шевченка [оповідання для дітей] // Перегук віків. Читанка для 5 класу початкової школи. – Варшава, 1987. – С. 35–36.
- [230.] Руська правда [оповідання] // Перегук віків. Читанка для 5 класу початкової школи. – Варшава, 1987. – С. 98.
- [231.] У професора [оповідання для дітей] // Любіть Україну. Українська література і мова. Підручник для 7 класу. – Варшава, 1992. – С. 275–277.
- [232.] На могли [оповідання для дітей] // Наше слово (додаток: Дитячий голос. – редактор Я. Грицькован) . – 1993. – № 21. – С. 8; // Журавлики. Підручник для 2 класу початкової школи. – Варшава, 1996. – С. 171.
- [233.] Степанкова мандрівка [оповідання для дітей] // Наше слово. – (додаток: Дитячий голос) . – 1993. № 36. – С. 8; // Журавлики. Підручник для 2 класу початкової школи. – Варшава, 1996. – С. 92.
- [234.] Маленька героїня [оповідання для дітей] // Наше слово. – (додаток: Дитячий голос) – 1993. – № 40. – С. 8.

- [235.] Квітка у лісі [оповідання для дітей] // Наше слово. – (додажок: Дитячий голос) – 1993. – № 43. – С. 8.
- [236.] Свят-вечір з повстанцями [оповідання для дітей] // Наше слово. – (додажок: Дитячий голос). – 1994. – № 1. – С. 8; // Журавлики. Підручник для 2 класу початкової школи. – Варшава, 1996. – С. 88–89.
- [237.] Злетілися наче журавлики [оповідання для дітей] // Журавлики. Підручник для 2 класу початкової школи. – Варшава, 1996. – С. 6.
- ВИСТУПИ НА МІЖНАРОДНИХ НАУКОВИХ КОНГРЕСАХ**
- [238.] Из опыта на краткосрочных предметно-методических курсах для учителей с неполным высшим образованием. – Міжнародна конференція викладачів російської мови та літератури (МАПРЯЛ) у Білостоці (Польща) в днях від 19–22 вересня 1980 р.
- [239.] Усовершенствование знаний по литературе на краткосрочных курсах учителей. – Міжнародна конференція викладачів російської мови та літератури у Москві в днях від 19–21 липня 1982 р.
- [240.] Из опыта преподавания русской и советской литературы в условиях краткосрочного обучения. Міжнародний Конгрес викладачів російської мови та літератури в Празі від дня 16–21 серпня 1982 р. Тези доповідей. – П'ятий Міжнародний конгрес преподавателей русского языка и литературы. – Прага, 1982. – С. 493–494.
- [241.] Головні завдання патріотичного виховання дітей та молоді українського населення в Польщі. – Педагогічний семінар організований Воевідським відділом УСКТ 28–29 квітня 1984 р. у Шеціні. [Відгук про доповідь: М. Левицький. Освітні будні] // Наше слово. – 1984. – № 24. – С. 4.
- [242.] Способи и методы совершенствования знаний по русской и советской литературе в системе повышения квалификации учителей – русистов польской школы. – Міжнародна конференція Міжнародної асоціації викладачів російської мови та літератури в Ташкенті від 2–6 жовтня 1984 р.

- [243.] Способы и методы совершенствования знаний по русской и советской литературе в системе повышения квалификации учителей – русистов в польской школе. – Міжнародний Конгрес МАПРЯЛ-у в Будапешті від 11–16 серпня 1986 р.
- [244.] Текст доповіді див.: 101.
- [245.] Grupa „Logos”. Ukraińscy pisarze katolicy w Polsce okręgu międzywojennego. – Сесія наукова н. т.: „Chryścijańska Rusi i jej konsekwencje w kulturze narobów Eurgory (988–1988)” zorganizowana Польською академією наук (відділ у Кракові) Комісією слов'янознавства при співучасті історичної Комісії та Комісії мовознавства в днях 3 і 4 червня 1988 року. Текст доповіді див.: 115.
- [246.] Szkolnictwo ukraińskie na Pomorzu Środkowym w latach 1956–1992. – Конференція наукова на тему: „Mniejszość ukraińska na Pomorzu – wszogaj i dziś”. Організатори: Українське вчительське товариство, Інститут східний Університету ім. А. Міцкевича в Познані та Воевідська бібліотека в Кошаліні, 8–9 травня 1992 р. Текст доповіді див.: 139.
- [247.] Iwana Franki poglądy na kwestie unii brzeskiej. Міжнародна сесія на тему: „Unia i unicy w kulturze polskiej oraz w kulturze narobów słowiańskich”. Організатор: Філологічний факультет Ягеллонського університету, 17–19 грудня 1992 р. Текст доповіді див.: 160.
- [248.] „Вірю в силу духа” – ключ до вивчення світогляду Івана Франка. – Другий міжнародний конгрес українців, 22–28 серпня. – Львів, 1993. Текст доповіді див.: 153.
- [249.] До історії просвітницького руху в Перемишлі. Міжнародна наукова конференція присвячена перемиській землі 24–25 червня. Перемишль, 1994. Текст доповіді див.: 180.
- [250.] Берестейська і Ужгородська унії в оцінках Івана Франка. Наукова конференція на тему: „Берестейська та Ужгородська унії в долях України” 1 травня 1995 р. Організатори: Греко-католицька парохія в Слупську та Українське вчительське товариство в Польщі. – Слупськ, 1995.

- [251.] Z badań nad toriką biblijną w twórczości Iwana Franki. Miжнародна сесія наукова на тему: „Biblia w literaturze i folklorze pаgоbów wschodniosłowiańskich” від 21 до 22 вересня 1995 р. Організатор: Філологічний факультет Ягеллонського університету. – Краків, 1995. Текст доповіді див.: 190.
- [252.] Dawne piśmiennictwo ukraińskie w świetle badań Ryszarda Łuznego. – Сесія наукова на тему: „Słowiańszczyzna Wschodnia i Pogranicze Polsko-Wschodnio-Słowiańskie jako obszar dialogu kultur”. Організатори: Катедра культури візантійсько-слов'янської, Катедра слов'янських літератур Католицького університету в Любліні. – Казімеж Дольний. 27–28 вересня 1996 р.
- [253.] Poezja moralistyczna Iwana Franki – dawne wzorce, idee, koncepcje twórcze. – Ювілейна сесія наукова на тему: Słowianie Wschodni. Duchowość-Kultura-Język” з нагоди 70-річчя народження проф. Ришарда Лужного, 18–19 квітня. Організатор: Філологічний факультет Ягеллонського університету. – Краків, 1997. Текст доповіді див.: 189.
- [254.] O sytuacji edukacyjnej młodszości ukraińskiej na Pomorzu Środkowym (1956–1996). Конференція на тему: „Pomętania Ethnica – młiejszości pаgоbowe i etniczne na Pomorzu Zachodnim (24–26 листопада)”, організована Кафедрою найновішої політичної історії та етнічної проблематики Інституту Філософії і політології, Шециньського університету. – Щецин, 1997. Текст доповіді див.: 188.
- [255.] Українська освіта в Польщі – шлях і погляд у майбутнє. Всеукраїнська науково-методична конференція на тему „Проблеми післядипломної освіти педагогів”, 23–24 жовтня 1997 р. Організатори: Міністерство освіти України, Закарпатська обласна адміністрація, Інститут змісту і методів навчання, Закарпатський інститут методики навчання і виховання підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. – Ужгород, 1997. Текст доповіді див.: 187.
- [256.] Система шкільництва в роки Української Народної Республіки та уроки її досвіду. Міжнародна наукова сесія, присвячена 80-річчю

проголошення УНР 1918–1998. Кошалін, 1–2 травня 1998 р. Організатори: Об'єднання українців у Польщі, Українське вчительське товариство, Союз Українок в Кошаліні.

ЛІТЕРАТУРА ПРО ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

- [257.] Наші делегати. [Бібліографічна замітка про Я. Грицькована і М. Козака – студентських делегатів на Всесвітній фестивалі у Москві 1957 р.] // Наше слово. – 1957. – 7 липня. – С. 6.
- [258.] Народа кореспондентів „Нашого слова” [Голоси Є. Самохваленка, К. Верхоляка, М. Трухана, Я. Грицькована] // Наше слово. – 1957. – № 8. – С. 4.
- [259.] М. Сивіцький. Перша нарада молоді інтелігенції [Про виступи О. Васильків, Я. Грицькована, І. Душкевича, М. Баля Б. Радванецького, В. Мацка, А. Марушечка, Є. Галагід, Г. Шумиловича і І. Хайнас] // Наше слово. – 1958. – № 8. – С. 4.
- [260.] Кілька голосів по те, що могла б робити молодь [Про Я. Діброву та Я. Грицькована] // Наше слово. – 1958. – № 16. – С. 6.
- [261.] І. Глинський. Гоголь писав і по-українському (Про лист Миколи Гоголя українською мовою до Богдана Залеського, текст якого вперше опублікував Я. Грицькован) // Україна. – Київ, 1963. – № 32. – С. 8.
- [262.] М. Вербовий. Українські вчителі з ПНР у Києві [Інтер'ю з керівником групи Я. Грицькованом] // Наше слово. – 1965. – № 34. – С. 1.
- [263.] Широ вдячні, говорять польські вчителі [Розмова з групою українських вчителів з Польщі, з керівником групи Я. Грицькованом; фотографія групи] // Радянська освіта. – 1965. – № 59. – С. 1.
- [264.] В. Кирилук. У Краківському тижневику „Życie Litaskie” // Література на Україні. – 1987. – № 7. [Про Я. Грицькована]. – С. 4.
- [265.] Грицькован [Hugokowian] Ярослав // Українська Літературна Енциклопедія. Під ред. О. І. Дзєверіна. – Київ, 1988. – Т. 1. – С. 493.
- [266.] І. Красовський. З історії та культури лемків Біографічна замітка про Ярослава Грицькована // Наше слово. – 1989. – № 15. – С. 6.

- [267.] Н. Н. Библиографічний конкурс УНГУ Про відзначення праці Я. Грицькована на тему: „Библиография польської літературознавчої українистики за 1945–1985 роки” нагородою ім. Миколи і Володимир Ценків // Український Науковий Інститут Гарвардського Університету. – Гарвард, 1989/1990. – С. 152.
- [268.] Від УСКТ до ОУП [Виступ на з'їзді Я Грицькована] // Наше слово. – 1990. – № 18. – С. 3.
- [269.] М. Вербовий. З минулого в майбутнє [Про діяльність Я. Грицькована на Кошалінщині] // Наше слово. – 1990. – № 44. – С. 1, 5.
- [270.] В. Віа́токзович і Л. Јазукі́вч-Осе́лкова. Noty o autorach [Jarosław Hruszkowian] // Studia Polono-Slavica-Orientalia. Acta Litteraria XII. Wroclaw Ossolineum. – 1990. – С. 251–252.
- [271.] Гомін пам'яті з пересторогою [Про доповідь Я. Грицькована з нагоди 60-річчя Голодомору в Тшебгові] // Наше слово. – 1993. – № 41. – С. 1, 5.
- [272.] Więzy. Rozmowa z dr. Jarosławem Hruszkowianem, członkiem Związku Ukraińców w Polsce // Głos Pomorza (Koszalin). – 1993. – № 54. – С. 7.
- [273.] J. L. (Jacek Leński). Jarosław Hruszkowian [Sywetki] // Rocznik Koszaliński – 1994. – Koszalin, 1994. – № 24. – С. 5 – 6.
- [274.] Б. Гук. Видавництво політ'язнів [Про „Бюлетень” Спілки політ'язнів, що видається під ред. Я. Грицькована] // Наше слово. – 1994. – № 38. – С. 8.
- [275.] Л. Вахніна. Завершено перше енциклопедичне видання з бібліографії [Про бібліографію укладену Я. Грицькованом: „Українська література в Польщі”] // Наше слово. – 1995. – № 51. – С. 3.
- [276.] І. Кравчук. Січневі річниці в Кошаліні [Про громадську діяльність Я. Грицькована] // Наше слово. – 1995. – № 10. – С. 7.
- [277.] М. Зимо́мря. Інтерв'ю з д-ром Я. Грицькованом, редактором „Слова педагога” // Слово педагога. – 1995. № 1. – С. 4–5.
- [278.] М. Зимо́мря. У вінок 400-ліття Берестейської та 350-річчя Ужгородської уній // Патріярхат. – 1995. – № 9. – С. 22–24. – С. 23: Я. Грицькован.

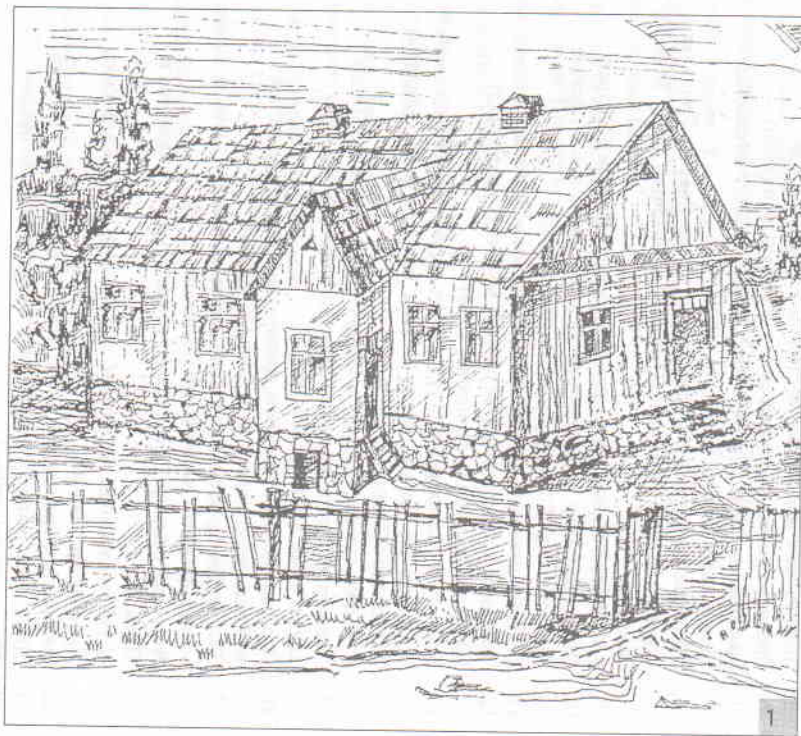
- [279.] Зимо́мря М., Жилюк М. Постичні трансформації українських фольклорних образів у творчості польських романтиків // Stosunki kulturowo-literackie polsko-wschodniosłowiańskie. Pod red. K. Prusa. – Rzeszów, 1995. – С. 311. [Про Я. Грицькована].
- [280.] Н. Кравчук. Законодавча влада, ближче меншостей [про вітздне засідання сеймової Комісії та виступ Я. Грицькована] // Наше слово. – 1996. – № 10. – С. 1, 8; № 11. – С. 1, 8.
- [281.] М. Зимо́мря. Натхненні образами // Зимо́мря М. Джерела вічної краси. – Ужгород, 1996. – С. 10, 102, 113 [Про Я. Грицькована].
- [282.] L. Wołosiek. Czas przeszły niedokopany [Wywiad z Jarosławem Hruszkowianem] // Tygodnik Powszechny. – 1996. – № 49. – С. 4.
- [283.] М. Герасим. Зустріч у видавництві // Наше слово. – 1977. – № 42. – [С. 5: Я. Грицькован].
- [284.] М. Зимо́мря. Погляд вищої культури // Благовіст. – 1998. – № 6. – С. 1–3. [С. 3: Я. Грицькован].
- [285.] М. Зимо́мря. У вінок знаменного ювілею: До 80-річчя Української Народної Республіки // Християнський голос. – 1998. – № 12. – С. 6 [Про доповідь Я. Грицькована].
- [286.] М. Зимо́мря. Вертикалями історичної пам'яті // Нове життя. – 1998. – № 21–22. – [С. 5: Я. Грицькован].
- [287.] М. Зимо́мря До джерел історичної пам'яті // Наше слово. – 1998. – № 22. – [С. 9: Я. Грицькован].
- [288.] М. Зимо́мря. Встань і твори // Наше слово. – 1998. – № 23. – [С. 2: Я. Грицькован].
- [289.] М. Зимо́мря. Elementy kolorytu ukraińskiego w literaturze polskiej (epoka romantyzmu) // Studia Bałtyckie. Polonistyka. – Tom 1. – Koszalin. – 1998. – [С. 106, 188: Я. Грицькован].

ПОКАЖЧИК ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

- Asta Polono – Ruthenica (Ольштин)
 Бюлетень (Кошалін)
 Варшавські українознавчі записки (Варшава)
 Вісті Ужгородщини (Ужгород)
 Głos Polnozia (Кошалін)
 Дружно вперед (Пряшів, Словаччина)
 Дукля (Пряшів, Словаччина)
 Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка (Нью-Йорк)
 Zeszyty Naukowe KUL (Люблін)
 Календар-альманах (Торонто, Канада)
 Між сусідами (Краків)
 Наша культура (щомісячний додаток до „Нашого слова”)
 Наше слово (Варшава)
 Нова думка (Югославія)
 Nowa Szkoła (Варшава)
 Нові Дні (Торонто, Канада)
 Орбіта (Ужгород)
 Патриархат (Нью-Йорк)
 Перемиські Дзвони (Перемишль)
 Przegląd Humanistyczny (Варшава)
 Радянське літературознавство (Київ)
 Rocznik Komisji Historyczno-Literackiej (Краків)
 Rocznik Koszaliński (Кошалін)
 Русский Голос (Лодзь)
 Slavia Orientalis (Варшава, Краків)
 Слово педагога (Кошалін)
 Studia Polono-Slavica-Orientalia. Acta Literaria (Варшава)
 Український альманах (Варшава)
 Український календар (Варшава)
 Український православний календар (США)
 Християнський голос (Мюнхен)

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

- С. 6: Ярослав Грицковян за сучасних літ
 С. 57: Рідне село волає...
 С. 89:
1. Родина хата. Малюнок – художник Василь Зимомря (Львів)
  2. На руках Матері – широкий світ (1932)
  3. Батько за молодості (1929)
  4. Навчання в Ягеллонському університеті (Краків, 1954)
  5. Виповнилася мрія: батьки у столиці України – Києві
  6. Ярослав Грицковян з вчителями – побратимами (1960)
  7. Іван Драч та Юрій Шимко – гості Українського вчительського товариства в Польщі (Кошалін, 1999)
  8. Обговорення журналу “Слово педагога”: др. Ярослав Грицковян, академік Микола Мушинка (Пряшів, Словаччина), проф. Микола Зимомря
  9. З літопису Українського вчительського товариства в Польщі
  10. Олісія семінару, присвяченого обговоренню новин з України. Виступає – др. Роман Дрозд (Кошалін, 1998)
  11. Гості не оминають родини Лесі та Ярослава Грицковянів
  12. Учасники конференції, присвяченої 80-річчю Української Народної Республіки (Кошалін, 1998)
  13. Співпраця – запорука успіху (ліворуч від Ярослава Грицковяна о. Володимир Пирчак, проф. Микола Зимомря та доц. Михайло Талапканич (Ужгород, 1998)
  14. Спомини єднають друзів (праворуч – проф. Михайло Лесів)
  15. Чергова зустріч з учнями в Кошаліні (праворуч – сестра-службниця Анатолія Магура)
  16. Чергова виставка вишивок, організована Союзом українців м. Кошаліна (голова – мгр. Леся Грицковян)
  17. Творчий вечір поета, публіциста та видавця Ігоря Трача зі Львова – нині проживає в Німеччині (Кошалін, 1998)
  18. Черговий семінар Українського вчительського товариства в Польщі
  19. Шляхом взаємодії: Теодозій Старак (1931–1999), Юрій Рейт, Ярослав Грицковян
  20. Активісти Українського вчительського товариства в Польщі
  21. Лист проф. Івана Панькевича – знак заохочення до праці
  22. Перші шкільні оцінки
  23. Диплом доктора наук
  24. Запрошення до Посольства України в Польщі
  25. Свідчення визнання
  26. Навчання української мови в польських школах: методичні поради
  27. У книжці – його життя
  - 28.–29. Обкладинки книжок, виданих вченим: праця на благо культури польського й українського народів

Права, год. 16-го сентября 1947.

Величественный творчество!

Ваше слово нежно и мудро. Оно дарит нам свет и надежду. Оно дарит нам жизнь и радость. Оно дарит нам любовь и веру. Оно дарит нам мир и согласие.

Ваше слово нежно и мудро. Оно дарит нам свет и надежду. Оно дарит нам жизнь и радость. Оно дарит нам любовь и веру. Оно дарит нам мир и согласие.

Ваше слово нежно и мудро. Оно дарит нам свет и надежду. Оно дарит нам жизнь и радость. Оно дарит нам любовь и веру. Оно дарит нам мир и согласие.

С любовью и верой
Иван Иванович

Иванов, Иван Иванович
1947 г. 17. 17. 17.

GENERAL GOVERNEMENT

3. KLASSE UKRAINSCHIE Volksschule in Berishka
КЛАСОВА УКРАїнська Народна школа в Берішці

Schuljahr 1941/42
Шк. рік

Schulzeugnis - Шкільне свідоцтво
Пучкович Ірина Іванівна

geboren den 29. April 1930 in Tobolsk, Kreis Slavsk
народж. 29-го квітня 1930 в Тобольську повіт Славський

Religion: Orthodox
Українська мова: дуже добре

Ukrainische Sprache: sehr gut
Українська мова: дуже добре

Ukrainische Volkskunde: gut
Українська народознавство: добре

Naturkunde: sehr gut
Природа: дуже добре

Rechnen u. Raumlehre: gut
Рисунки і геометрія: добре

Zeichnen: sehr gut
Рисунки: дуже добре

Werkunterricht: sehr gut
Практичні заняття: дуже добре

Gesang: sehr gut
Співи: дуже добре

Lehrübungen: sehr gut
Рухання: дуже добре

Weibliche Handarbeiten: gut
Жіночі роботи: добре

Versäumte Tage: 1, davon 1 Tage unentschuldig.
Кількість пропущених шкільних днів з того дня неперерахованих.

Allgemeiner Fortgang: gut
Загальний висновок: добре

Auf Grund dieses Zeugnisses wird der Schüler in die II Klasse versetzt.
На основі цього свідоцтва учень переводиться до II класу.

Bemerkungen - Anmerkungen: (на окремих аркушах)

Berishka, den 30. April 1942
Класний керівник: Ірина Іванівна Пучкович

Klassenführer: I. I. Puchowitsch
Класний керівник: Ірина Іванівна Пучкович

Unterricht: I. I. Puchowitsch
Учитель: Ірина Іванівна Пучкович

Schulleiter: I. I. Puchowitsch
Шкільний керівник: Ірина Іванівна Пучкович

1942

(GODŁO PAŃSTWOWE)

POLSKA RZECZPOSPOLITA LUDOWA
UNIwersYTET IM. BOLESŁAWA BIERUTA
WE WROCŁAWIU

WIDZIAŁ FILOLOGICZNY

DYPLOM

OBYWATEL Jarosław MRYCZOWIAK
URODZONY DNIA 24 kwietnia 1931 ROKU
W Woli Mielarskiej
NA PODSTAWIE PRZEDŁOŻONEJ ROZPRAWY DOKTORSKIEJ POD TYTUŁEM
Literatura ukraińska w przekładach i krytyce polskiej lat 1945-1965

ORAZ PO ZŁOŻENIU PRZEPISANYCH EGZAMINÓW UZYSKAŁ STOPIEŃ
NAUKOWY

DOKTORA

NAUK. HUMANISTYCZNYCH
NADANY UCHWAŁĄ RADY WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO
UNIwersYTETU WROCŁAWSKIEGO IM. BOLESŁAWA BIERUTA.
Z DNIA 26 maja 1977 ROKU

WROCŁAW, DNIA 11 listopada 1977 ROKU
PROFOTOR PROREKTOR DZIEKAN
-/ Prof. dr Marian Jankólski -/ Prof. dr Lucjan Sobczyk -/ Dec. dr hab. Robert Humsta

NR 10664/1900.

Prof. dr hab. Robert Humsta

Z okazji 5 rocznicy
NIEPODLEGŁOŚCI

Ambasador Ukrainy
Petro Sardaczuk
wraz z małżonką

mają zaszczyt zaprosić

Prof. A. A. HIGGINS

na przyjęcie
w czwartek 22 sierpnia 1996 roku o godz. 18.00-20.00

Palac Zamoyślach
Restauracja "Bistro"
ul. Foksal 2, Warszawa

R.S.V.P.
(tylko w razie nieobecności)
tel. 625 01 27, 625 32 82

ПОЧЕСНА ГРАМОТА

З нагоди ювілею 40-ліття
заснування українських громадських структур у Польщі,
Головна управа Об'єднання українців у Польщі
висловлює щиро подяку

Лесі та Ярославіві Грищков'янам

за доволітно, невтомну заангажованість
у справі української громади.

Велике спасибі за віддану громадську працю
в Українському суспільно-культурному товаристві,

Об'єднанні українців у Польщі
та за вклад у зміцнення національної
і культурної потужності українців.

Надання внесени Вами у громадську діяльність
служитимуть, як приклад грядущим поколінням.

Бажаємо Вам міцного здоров'я,
щастя в особистому житті, духовної сили,
щоб змогли Ви продовжувати
неоцінному для громади працю.

Юрій Рейт
голова ГР

Мирон Кертичак
голова ГУ

Варшава, 25 січня 1997 року

25

JAROSŁAW GRYSKOWIAN

JAK UCZYĆ JĘZYKA UKRAIŃSKIEGO

POWADNIK METODYCZNY
DO NAUCZANIA JĘZYKA UKRAIŃSKIEGO
W SZKOLACH POLSKICH

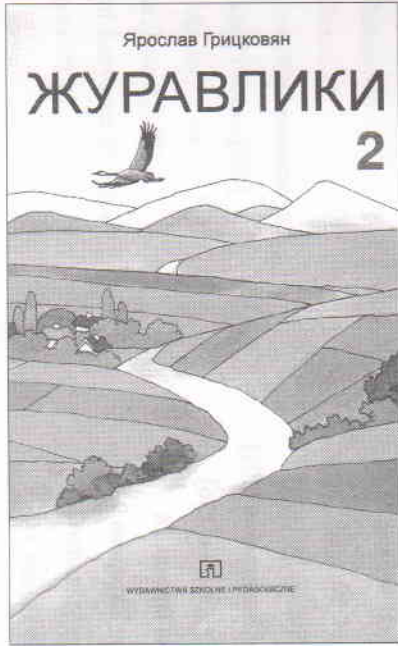
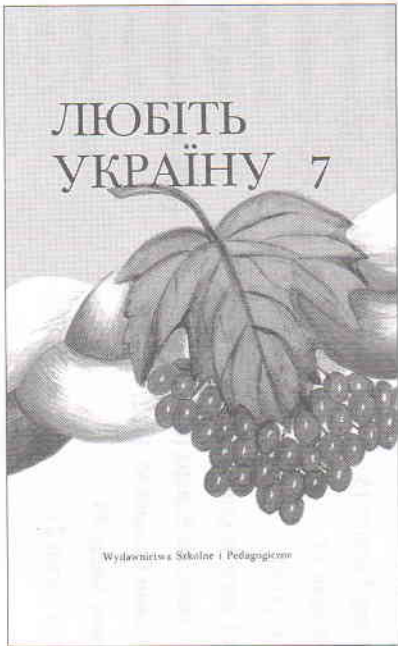
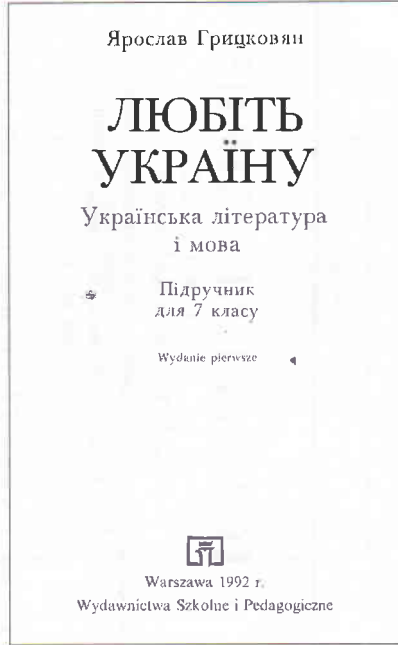
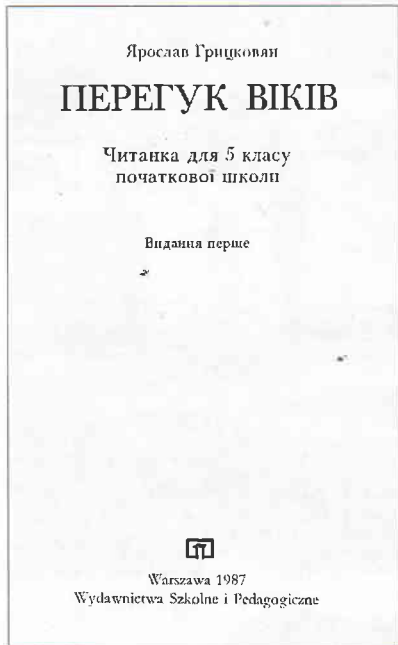

WARSZAWA 1988
PAŃSTWOWE ZAKŁADY WYDAWNICTW SZKOLNYCH

26

27

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Андрусечко Марія 37
 Антонич Богдан Ігор 52
 Бабій Василь 20
 Бажан Микола 28, 51, 53, [84, 94]
 Балій Михайло [30, 260]
 Бак Юліян 37, 38
 Бараболя Марко 25
 Баран Йосип 37
 Бараньскі Збігнєв 23
 Барна М. 50
 Бень Степан 34, [136]
 Бирчак Володимир [107]
 Бігун Мирослав [136]
 Біланич Василь 14
 Біланич Катерина 9, 14
 Біланич Михайло 18
 Біланич Пилип 14
 Біланич Юрій 9
 Бічер-Стоу Гаррієт 15
 Бішко Юліян 15
 Болєц А. [189]
 Бойчук Григорій (див. Грицьковян Я.)
 Бурий Станіслав Едвард [202]
 Бялокович Базилій 55, [102, 186, 270]
 Вагілевич Кость 49
 Варивода Анґін 21

Васильків Ольга [259]
 Вахніна Леся [275]
 Ващенко Григорій 48
 Ващур Емілія 38
 Вегеш Микола 40
 Венґринович Степан 17
 Венґринович Тирс 21
 Вербова Любомира 34
 Вербовий Мирослав [262, 269]
 Вервес Григорій 28, 53, [79, 163]
 Верхоляк К. [258]
 Ведіна Валерія 55
 Вишня Остап 25
 Вільчинський Володимир [159]
 Вітковський Веслав [189]
 Вовчок Марко 15, 44
 Волосюк Лєслав [282]
 Волошин Августин 17, 40, 49
 Воропай О. 48
 Габлинський Тит 15
 Гавраняк Дмитро 37
 Гаврилко Петро 52
 Гаврильцьо Д. 42
 Галаґда Е. [259]
 Галак Володимир 34, [136]
 Галан Роман 36
 Галан Ярослав [56, 64]
 Гамуляк Іван 15

Герасим М. [283]
Герцюк Д. 50
Гец Лев 21, [226]
Гедройць Мар'янна [188]
Гірна Ганна 25
Гірна Леся 25, 37
Гірний Василь 25, [11, 87, 92, 179]
Гірний Володимир 25
Гіряк Никифор 16
Глива Іван 37
Глинський Іван [261]
Гоголь Микола 23, 31, 51, [28, 32, 33, 41, 69, 261]
Гомоннай Василь 40, 52
Гончар Олесь 44, 51, 52, 53, [76]
Горбач Анна Галя 53
Горбач Олекса 21, 22, 28, 53
Горнятко Анна 35, [18]
Грабовський Тадей 22
Грицьковян Аркадій 26
Грицьковян Леся 24, 26
Грицьковян Михайло 9, 10, 17, 19
Грицьковян Юрій 25
Грицьковян Ярослав 8–38, 42–44, 46–49, 51–54, 56–57
Грінченко Борис 40
Гром'як Роман 54
Гук Богдан 21, 36
Гулак-Артемовський Петро [81]
Гунчак Тарас [118]

Демчук Степан 21
Дем'янюк Т. 45
Дзеверін Ігор [265]
Діброва Ярослав [260]
Довженко Олександр [202]
Домбровський Степан 48
Дорох Осип 20
Драч Іван 32
Дрозд Ірина 19, 34, 37, 38, [136]
Дрозд Роман 19, [184, 194]
Дудик Петро 32
Духнович Олександр 49, [193]
Душкевич Іван [259]
Жепа Тереза [12, 16, 154, 161, 162]
Жилюк М. [279]
Жуланин Степан 52
Заброварний Степан 20, 36, [179, 180]
Завільський Гаврило 11
Завороток Текля 38
Залеська-Онишкевич Л. [118]
Залеський Богдан 51, [28, 261]
Захарко Орест 20
Зейка Францішек [160]
Земний Алесандер [162]
Зимомря Іван [59]
Зимомря Микола 19, 35, 36, 40, 49–52, 57, [4, 18, 59, 176, 181, 193, 194, 279–281, 283, 286–289]

Котляревський Іван 43, 52
Коцюбинський Михайло 44
Кравців Василь 14
Кравців Пилип 14
Кравченко Уляна [65]
Кравчук Іван [276]
Кравчук Наталія [280]
Красовський Іван [266]
Крашевський Юзеф Ігнаці [57]
Кудлик Роман 22, 32
Кузь В. 35
Кузьма Ярослава 37
Куліш Пантелеймон 15, [59, 197]
Кухта Марія 35, 49
Лапський Остап 46, [7]
Лашин Степан 35, [18]
Левіцький Мирослав [241]
Леонський Яцек 55, [12, 16, 154, 161, 162, 273]
Лепкий Богдан 7, 11, 12, 15, 22, 43, 52, [56, 107]
Лесів Михайло 28, 33, 50, [74]
Ліцовський М. 50
Логвин Юрій 32
Лозко Г. 38
Лужецький Євген 12
Лужний Ришард 28, [186, 189, 190, 206, 252, 253]
Лужницький Григор 29, [111, 112]
Лукомський Гжегош [162]
Лудький Остап 29, [91, 107]

Іванчук Роман 53, [77, 195]
Ільницький Микола 22
Ільтьо Іван 17
Ільтьо Христина 17
Кайданович Антін 37
Калинець Ігор 54
Каламарська Марія 37
Камінський Михайло 19
Караваєвська-Байлак Анна 36
Карманський Петро [107]
Квятковський Ю. [30]
Кемпінський Анджей [160]
Керенко Г. (Олеарчик Андрій) [30]
Кертичак Юрій 42
Кирилок Вігольд [264]
Кирилок Євген 28, 32, 53, [198]
Киричок Петро 32
Кіткішко Марія 13
Кляп Мар'яна 40
Кміга Петро 10
Ковальчик Клавдія 37
Козак Михайло 20, 34, 36, [257]
Козак Степан 28, 33, [90, 107, 201, 202]
Козеринський Роман 13
Кониський Георгій [58]
Кононенко Петро 45, 48, 50
Костенко Ліна 32, 33

Лучак Міля 36
Лучкай Михайло 7
Любинецька Ліліяна 20
Любомирович Іван 13
Мадей Катерина 14
Мандрик Іван 13
Мандрик-Філь Марія 34, 38, 42, 50, [136]
Маковей Осип 27
Малишко Андрій 44
Маркуш Іван 52
Маркуш Олександр 39, 40
Мартиняк Іван [172]
Марущечко Анатолій 20, [30, 259]
Мацко Василь 20, [259]
Магодзінський Станіслав 10
Мельник-Лімінченко Василь 54
Мерешковський І. 53
Мечковський Януш [188]
Мізерний Іван 13
Місило Євген 36
Міцкевич Адам [132]
Мокрий Володимир 33, [206]
Мричко Марія [136]
Мушинка Микола 49
Назарук Василь 50
Неуважний Флоріан 23, 24
Нецьо Ю. 42

Нечуй-Левицький Іван 56
Нементовський Юрій 65
Огієнко Іван 51
Олесь Олександр 44
Онишко Іван 37
Офіцинський В. 50
Павличко Дмитро 44
Павлишин А. 36
Падура Тимко 51, [34]
Пайонк Генрик [162]
Панькевич Іван 22, 53
Партач Чеслав [16, 162]
Пачовський Василь 17, 29, 44, 52, [107, 159]
Пашуля Петро 15
Певний Б. [118]
Перелятко Христина 37
Перченко Василь (див. Я. Грицковян)
Петик Ольга 46
Петренко Микола 22
Пирчак Володимир 36
Півоварська Данута [189, 190]
Поліщук Віктор [23]
Поляк Богуслав [16, 162]
Полович Іван 14
Починайло Володимир [90]
Прус Казимир [279]

Радванецький Богдан [259]
Разьна Анна [189]
Рильський Максим 51, 52, [78]
Романюк Йосип 38
Росул Василь 50, 52
Руденко Ю. 45
Рудницький Леонід 28, 29, 30, 53, [118]
Русова Софія 40
Русов Олександр [97]
Рябчук Микола [131]
Савицький Михайло 21
Савка Ярослав [16]
Самохваленко Євген [258]
Сверсток Євген 32
Світличний Іван 32
Сербін Ганна 14
Сергічук З. 45
Середницький Антін [1, 90]
Середоха Єва 12
Середоха Мирон 12
Сивицький Микола [259]
Симоненко Василь 33
Сич Мирон 38
Сікорський П. 50
Скальковський Аполон [57]
Скечківські Роман [194]
Сковорода Григорій 44, 52
Скульський Р. 48

Слабак Микола 21
Смоляк Марія 37
Смоляк Микола 14
Соломошук Д. 54
Сосюра Володимир 41, 44
Співак Іван 38, 42, 50, [2]
Старух Антін [123]
Стебельський Степан 13
Стельмахович Михайло 48, 50
Стефаник Василь 44
Стефура Андрій 38
Страус-Марко Сальомон [196]
Стуларик Богдан 48
Стус Василь 44, 52
Сухомлинський Василь 45, 47
Талапанич Михайло 35, 49, 50, 52, [193, 194]
Тандирак Святослав 37
Твердохліб Сидір 29, [104, 107]
Тереля Йосип [176]
Тожецький Ришард [162]
Триндік Федь див. Гірний В.
Трухан Мирослав 20, 55, [125, 258]•
Туцька Марія 34
Тхір Любомира 42
Українка Леся 44, 51, 52, 57, [66, 67]
Ушинський Костянтин 48

Штефан Августин 17
Шумада Михайло 34, [136]
Шумилович Грицько [259]
Щерба Ольга 37
Югас Марія 37
Югас Петро 37
Юрковський Мар'ян 50
Яворницька Стефанія 34
Яворський Казимир Анджей [96, 103]
Язукевич-Оселковська Людвіка 55, [270]
Якимець Дарія 34
Якимець Іван 37
Якубець Мар'ян 23, 24, 28, [80, 201]
Ярема Ганна 37
Яцків Михайло [107]

Фелипчак Іван [177]
Філь Марія див. Мандрик-Філь Марія
Франко І. 15, 31, 32, 44, 51, 52, 56, [117, 153, 160, 189, 190, 247, 248, 250, 251, 253]
Фриз Микола 13, 14, 15
Хайнас І. [259]
Химинець Василь 49, 50
Хмиляк Володимир 20
Хропко Петро 32, [200]
Хруц В. 48
Хрущов Микита 31
Худьо Ст. [30]
Ценків Володимира [267]
Ценків Микола [267]
Чайковський Андрій 15
Чарнецький Степан 29, [83, 107]
Чертик Іван 17
Чижевський Дмитро 22, 32, 53
Шевченко Тарас 26, 32, 40, 44, 49, 51, 52, 54, [70, 106, 108, 109, 118, 152, 204, 229]
Шевчик Тереза 34, 38
Шептицька Зофія [207]
Шептицький Андрей [207]
Шпинда Михайло [165]

Żywoćwórczy postęć oświaty

Droga życiowa,

naukowo-pedagogiczna działalność Jarosława Hryckowiana

Jarosław Hryckowian urodził się 24 kwietnia 1931 roku we wsi podkarpackiej Wola Matyjaszowa. Szkołę podstawową ukończył w Bałigródzie, a średnią w Wejherowie. W latach 1954–1959 studiował na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Krakowskiego rusycystykę i slawistykę, wykazując pogłębione zainteresowanie ukrainistyką. Przede wszystkim urzekały go dzieje Ukrainy. Jako student nawiązał kontakty z młodzieżą krakowską i utworzył „Koło Młodych Ukraińców” (1955). Był liderem studentów ukraińskich, organizował życie kulturalne, dyskusje literackie, spotkania. Brał udział w spotkaniach prelegentkich. W 1956 roku włączył się do prac nowoorganizowanego Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego. Był jednym z organizatorów i przewodniczącym krajowego Forum studentów i młodzieży ukraińskiej w Szczecinie (1957).

Jarosław Hryckowian został magistrem filologii w dziedzinie literatury („Ideowa i artystyczna funkcja fantastyki w twórczości Mykoły Hohola”) w 1955 roku. Ale już wówczas miał w swoim dorobku kilkanaście publikacji o charakterze popularyzacyjnym. Debiutował w 1957 roku ogłaszając artykuły o Mikołaju Hoholu.

Po ukończeniu studiów, bezskutecznie szukał miejsca w Krakowie, we wrześniu 1960 roku Jarosław Hryckowian powrócił do Koszalina. Początkowo pracuje w Ochotniczym Zakładzie Metodycznym, później w Instytucie Kształcenia Stanowczych i Badań Oświatowych, wreszcie jako kierownik Zakładu Humanistycznego w Oddziale Doskonalenia Nauczycieli. W roku 1977 na podstawie przedłożonej rozprawy doktorskiej pt. „Literatura ukraińska w przekładach i krytyce polskiej lat 1945–1965” uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. W roku 1970 zostaje zatrudniony w charakterze adiunkta. Rozwija intensywną pracę badawczą, łączy ją z działalnością na polu dydaktycznym. Otrzymuje zamówienia z redakcji liczących się czasopiśm i wydawnictw zbiorowych, gdzie ogłasza wiele publikacji popularyzujących stosunki polsko-ukraińskie (m.in. „Literatura znawstwo ukraińskie lat 1945–1970 o polsko-ukraińskich stosunkach literackich”, „Ukraińska literatura polska w przekładach polskich”, „Kazimierz Jaworski jako tłumacz prozy ukraińskiej”, „Polsko-ukraińskie związki literackie stan i potrzeby badań”).

Jarosław Hryckowian podjął szeroko zakrojone badania bibliograficzne, których efektem jest „Bibliografia przekładów i polskiej ukrainistyki literackiej za lata 1945–1965”. Praca ta jest pierwszą próbą zilustrowania dorobku polskiej ukrainistyki historycznoliterackiej. „Bibliografia” polskiej ukrainistyki była

nagrodzona na X Konkursie Bibliograficznym Ukraińskiego Instytutu Naukowego Uniwersytetu w Harwardzie (1990).

W sposób szczególny i na dłużej Jarosław Hryckowian był związany z Lublinem i Krakowem, ich uniwersytetami, a także środowiskiem naukowym. Najpierw, przez rok akademicki 1963/64, wykładał historię literatury rosyjskiej na odczuwającej niedobór kadry świeżo uruchomionej w UMCS sekcji rusycystyki, w latach następnych uczestniczył w konferencjach i sesjach, pracuje w bibliotekach i archiwach bądź występuje z referatami. Łączy go osobiste i naukowe kontakty z prof. Ryszardem Łużnym i prof. Michałem Łesiowym, dzięki czemu miał możliwość współpracowniczenia w kierowanych przez nich studiach ukraïnistycznych.

Warto odnotować liczące się prace z tego okresu: „Grupa «Logos». Ukraińscy pisarze katolicy w Polsce okresu międzywojennego”, „Wierzę w siłę ducha – klucz do duchowości Iwana Franki”, „Iwana Franki poglądy na kwestię unii brzeskiej”, „Polska i Ukraina (zarys związków literackich)”, „Poezja moralistyczna Iwana Franki – dawne wzorce, idee, koncepcje twórcze”, „Iwan Franko i Biblia”.

Powazny i przynoszący wiele nowych ustaleń jest dorobek Jarosława Hryckowiana pisany w języku ukraińskim, a dotyczy m.in. twórczości Tarasa Szewczenki, Łesi Ukrainki, Iwana Franki, Bohdana Lepkiego, Stepana Czameckiego, Wasyla Paczowskiego, Ostapa Łuckiego, Hryhora Łużnyckiego, Maksyma Rylskiego oraz twórczości literackiej Ukraińców w Polsce. Publikował on swe

artykuły na Ukrainie, w USA, Australii, Japonii, USA, Kanadzie i w czasopiśmie ukraińskich wydawanych w Polsce. Był współredaktorem piątego rocznika ukraińskiego kalendarza-almanachu, który wychodził do dzisiaj.

W kręgu zainteresowań Jarosława Hryckowiana znaczące miejsce zajęła również pedagogika i metodyka. Jest on m.in. autorem metodyki nauki języka ukraińskiego i literatury (1998) oraz czterech podręczników do nauki języka ukraińskiego w szkołach polskich (klasa II klasa V i klasa VII). W latach 1990 i 1993 uczestniczył w konferencji naukowej w Filadelfii i Toronto, gdzie wystąpił z referatem o szkolnictwie ukraińskim w Europie.

Jarosław Hryckowian brał aktywny udział w ruchu naukowym także pozauniwersyteckim, udzielał się w akcjach upowszechniania wiedzy i popularyzacji wyników własnych badań naukowych. Poczynając od roku 1980 był uczestnikiem i prelegentem na 29 kongresach, międzynarodowych posiedzeniach typu sympozjum w Kijowie, Lwowie, Łodzi, Lublinie, Białymostku, Białymstoku, w Warszawie, Krakowie, Wrocławiu, Gdańsku, Białymostku. Większość tekstów tych wystąpień ukazała się w druku. W latach Solidarności angażował się w działalność pozaofticjalną, „innym obiegim” kultury, wydawał publikacje, prelekcje na posiedzeniach Klubu Inteligencji Katolickiej czy spotkań typu „Dni kultury chrześcijańskiej”, spotykał się z „ekspertami” od spraw ukraińskich, które w okresie „szeregowo” należały do szczególnego znaczenia.

Prócz członkostwa w Międzynarodowej Asocjacji Ukrainistów, Polskiego Towarzystwa Ukrainoznawczego, Komisji Wschodnioeuropejskiej PAU (Oddział w Krakowie) uczestniczy także w działaniach nauczycielsko-wychowawczych, pełni rozliczne funkcje w życiu bliskiego mu środowiska zawodowego. Jest założycielem i członkiem stałym Ukraińskiego Towarzystwa Nauczycielskiego w Polsce oraz jego przewodniczącym w latach 1991–1999 (obecnie członek honorowy UTN). Jest także redaktorem czasopisma „Słowo pedagoga”.

Zarówno praca nauczycielska, czynne uczestniczenie w stowarzyszeniach naukowych, działalność badawcza, czego przejawem jest bogata niniejsza dokumentacja bibliograficzna, wskazują iż w swej aktywności zawodowej, w dorobku naukowym i twórczym zajmuje miejsce wyjątkowe.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>